

AVRUPA HUNLARI ve AVRUPA HUN TÜRKCESİ

*Dil ve tarih - coğrafya, arkeoloji, kültür - uygarlık,
iktisat, tarım, ticaret*

Dr. Yusuf Gedikli

YAYIN NU: 1624
KÜLTÜR SERİSİ: 920

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-036-4

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

Yayınevinin Notu: Eserde yazarın imlasına uyulmuştur.

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Kapak Görseli: Mór Than'ın *The Feast Of Attila* (Attila'nın Ziyafeti)
1870 tablosu.

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ.SAN.VE.TİC.A.Ş
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk.
Güven İş Merkezi Nu:6/13, Bağcılar-İstanbul
Sertifika Numarası: 20699 Tel: (0212) 446 05 99

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Yusuf Gedikli: Türkolog, dil bilimci Dr. Yusuf Gedikli, 1954 yılında Trabzon'un Akçaabat ilçesinin Kuruçam köyünde doğdu. 1980'de Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi.

Türk dil ve lehçeleri hakkındaki çalışmalarıyla tanındı. Türk kavim, boy, yer, kişi, unvan adlarının köken ve anlamları üzerinde çalıştı. Bu husustaki en önemli makalelerinden biri 23 - 25 Mayıs 2006'da Bakü Türkoloji Konferansına sunduğu "Ting-ling, Tiele, Teleüt, Töles, Telengit, Telenggit, Kil, Kiş, Kemek, Heftalit, Talış, As, Az, Aors, Wu-sun (Usun), Ti ve sair Türk kavimlerinin etimolojileri yahut kürk hayvanlarının adlarıyla anılan Türk etnonimleri"dir (*Türk Dünyası Araştırmaları*, 2006, Sayı: 163, s. 27-60).

"Hun Türkçesi üzerine araştırma ve incelemeler" başlığıyla 30'a yakın makale yayımladı. Hun, Göktürk, Bulgar Türkçesine ait kişi ad ve unvanlarının birçoğunu çözme başarısını gösterdi. Bunların her biri Türkolojide ve dil biliminde çığır açtı. 2105'te en önemli eseri olan *Dillerin Şifresi - Dillerin Kökeni ve Türeyişi*'ni yayımladı. Bu eserde ortaya koyduğu ocak yasası ve diğer bulgularla dillerin doğuşuna önemli katkılarda bulundu. Şu anda *Hint-Avrupa Dillerinin Köken Bilimine Giriş ve Türkçenin Köken Bilimi Sözlüğü* (1. cilt) adlı yapıtları basıma hazırdır.

İÇİNDEKİLER

Ön söz / 9

BİRİNCİ BÖLÜM

Avrupa Hunları (360-469) Hakkında Kısa ve Genel Bilgi / 11

İKİNCİ BÖLÜM

Hunların Türklüğü / 51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hun Devlet Öğretisi veya Hun Devleti Neden Çabuk Çözüldü? / 59

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Hun Kültür ve Uygarlığı / 65

BEŞİNCİ BÖLÜM

Hunların ve Attila'nın Merkezi Neresiydi? / 79

ALTINCI BÖLÜM

Hunlardan Kalanlar / 91

YEDİNCİ BÖLÜM

Attila / 105

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Avrupa Hun Türkçesi / 125

1. Avrupa Hunlarının Dili Hakkında İlk Çalışmalar / 125

•

2. Avrupa Hunlarıyla İlgili Kişi Adları ve Kelimeler / 130

•

3. Hun Boy Adları / 190

•

4. Hunlardan Kalan Üç Yer Adı / 218

•

5. Hun-Got Etkileşmesi ve Gotlarda Hun Kökenli Kişi Adları / 224

•

6. Hun-Alan Etkileşmesi / 230

•

7. Hun Türkçesinden Avrupa Dillerine Geçen Kelimeler / 231

•

8. Türkçeden Avrupa Dillerine Geçtiğini Sandığımız,
Sonra Vazgeçtiğimiz Kelimeler / 234

DOKUZUNCU BÖLÜM

Çağdaş ve Sonracıl Kaynaklarda Hunlar / 237

EKLER

1. Avrupa Hunlarıyla İlgili Bazı Batı ve Doğu Romalı Kişiler Hakkında / 265

•

2. Hun Savaşçılarının Türküğü / 271

•

2. İtalya ve Makedonya'ya Bulgar Türklerinin Macaristan'dan Göçleri / 276

Kaynakça / 283

Dizin / 296

ÖN SÖZ

Dünyanın en kalın tarih kitaplarından birinin, belki de birincisinin Türklere ait olduğunu söylemek abartı sayılmaz. Bu kalın tarih kitabının en önemli ciltlerinden birini Avrupa Hunları ve tarihleri oluşturur. Avrupa Hunları 360 - 469 arasında tam 109 yıl, Avrupa tarihinde birincil derecede rol oynamışlardır.

Bu eseri kaleme almaktaki amacımız Avrupa Hun tarihini anlatmak değildir. Böyle eserler zaten mevcuttur. Esas amacımız Hunların *dili* hakkında ayrıntılı bilgi vermektir. Yalnız bundan önce Hunların tarihi, devlet öğretisi, kültür ve uygarlığı, yaşamı hakkında da bazı bilgiler vermek gerekti. Böylece kitabımız düşündüğümüzden farklı olarak büyüdü, dokuz bölüme ulaştı.

Birinci bölüm Hun tarihi ve tarihsel coğrafyasıyla ilgilidir. Kısa, fakat önemli bilgiler vermek arzulanmıştır.

İkinci bölümde Hunların Türklüğü irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde Hun devlet öğretisi üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölüm Hun yaşayışına, kültür ve uygarlığına ayrılmıştır. Bu bölümde göçebe ekonomisi, iktisat, tarım, ticaret, dokumacılık, yargı vb. konular incelenmiştir.

Beşinci bölümde Hunların ve Attila'nın merkezi sorunu ele alınmıştır. Bu bölümde bir *uzaklaşmaya yer* verilmiştir (Eskiler buna *istitrat* derlerdi; Azerbaycan'da *söz arası* diyorlar).

Altıncı bölümde Hunlardan kalan arkeolojik eserler ve kültürel etkiler, izler konu edinilmiştir.

Yedinci bölüm doğrudan doğruya Attila'ya tahsis edilmiştir.

Sekizinci bölüm yapıtın en önemli saydığımız kısmı, yani *dil* bölümüdür. Bu bölümde Hunlara ait kişi, boy, yer, ırmak adları hakkında ayrıntılı, ikna edici bilgiler verilmiştir. Gerçekte bunlar daha önce yayımladığımız "Hun Türkçesi üzerine araştırma ve incelemeler" başlıklı uzun, geniş, ayrıntılı, inandırıcı makalelerimizin daha kısa biçimleridir.

Çözümlerimizin bazılarının doğru ve kesin olduğuna inanıyoruz. Eskam, Atakam, Karaton, Kréka ~ Cerca ~ Creca, Bleda, Ellak, Dengizik, Ernak, Var, Hunnivar vb. bunlar arasındadır. Özellikle Attila'nın hanımefendisinin unvanı olan *Körk, en önemli çözümlerimizden biridir.

Son bölüm olan dokuzuncu bölümde Hunlar hakkında çağdaş ve sonrakil kaynaklardan alıntılara yer verdik. Bunlarla Hunları çağdaşlarının ve sonrakil kaynakların gözünden anlatmak istedik. Bu kayıtlar aynı zamanda Avrupalı ve Ortadoğulu tarihçilerin Hunlara bakışını da yansıtmaktadır.

Kitabımızın sonuna *Türk Dünyası Araştırmaları* ve *Yom* dergilerinde yayımlanan “Hun Türkçesi üzerine araştırma ve incelemeler” başlıklı uzun, kandırıcı, ikna edici 26 adet makalemizin Avrupa Hunlarıyla ilgili olanlarını da eklemek istedikse de, sonradan vazgeçtik. Bunları ayrı bir kitapta toplamayı uygun gördük.

Olaylara tahlilci yaklaştık, neden - sonuç ilişkilerine değindik, yer yer karşılaştırma metodunu uyguladık; yorum yaptık, fikir yürüttük. Kısaca okur bugüne değin okuduğu Avrupa Hunlarıyla ilgili kitapların en farklısını, en yararlısını elinde tutmaktadır desek yanlış olmaz.

Bu, Hunlarla ilgili ilk kitabımızdır. Bundan sonra *Kafkasya Hunları ve Kafkasya Hun Türkçesi*, *Akhunlar ve Akhun Türkçesi*, *Asya Hunları ve Asya Hun Türkçesi* adlı eserlerimizi yayımlamak istiyoruz. Böylece 4 büyük Hun - Türk öbeğini başlıca dil ağırlıklı olmak üzere kısa tarih, coğrafya, kültür ve uygarlık açısından incelemeyi hedefliyoruz.

Kitabımızı yazarken dilimizin eski olduğunu fark ettik ve dilimizi yenileştirmek gereğini duyumsadık. O yüzden bazı eskicil ve yeni kelimeler kullandık. Bunların anlamlarını parantez içersinde verdiğimiz için okura güçlük çıkarmadık. Dilden hiçbir kelime atılmayacağını ve dil konusunda sentezci olduğumuzu her fırsatta belirtiyoruz.

Metinde çok geçen kimi yabancı özel adların yazılışlarıyla birlikte okunuşlarını da verdik. Böylece birçok insanı zor durumda bırakan yabancı özel adların nasıl okunacağı sorununu ortadan kaldırdık; daha zevkli ve kesintisiz bir okuyuş sağladık (ok. kısaltması *okunuşu*, yaz. kısaltması *yazılışı* demektir).

Eserimizin Türkolojide özellikle dil alanında büyük bir boşluğu dolduracağına, birçok yanlış düzelteceğine, tereddütlü hususları açıklığa kavuşturacağına, kısaca Türkolojide bir dönüm noktası olacağına inanıyoruz.

Dr. Yusuf Gedikli
İstanbul, 16 Temmuz 2020

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA HUNLARI (360 - 469) HAKKINDA KISA VE GENEL BİLGİ

Bu kısımda Hun tarihi hakkında kısa, fakat öz bilgi vermeyi gerekli ve yararlı gördük. Bu nedenle Avrupa Hun tarihiyle ilgili yapıtları okuduk. Bazı tarihlerde sabitlik olmadığını gördük. Mesela Artamonov'da Attila'nın 454'te, Dengizik'in 468'de öldüğü yazılır. Gerçekte Attila 453'te, Dengizik 469'da ölmüştür. Bazı yerlerde Rua'nın 435'te öldüğü kaydedilir. Halbuki 434'te ölmüştür. Priskos'un elçilik seferi 448 veya 449 şeklinde iki tarihle belirtilir. Elizabet Tompson'a (yaz. Elizabeth Thompson) göre doğru tarih 449'dur.¹ Birincil kaynaklar elimizde olmadığı için bunların kimilerini dakikleştiremedik. Bununla birlikte bir, iki yıllık fark göstermelerine karşın bu tarihler yine de bir fikir vermektedirler.

Avrupa Hunlarıyla ilgili birincil kaynaklar maalesef Türkçeye çevrilmemiştir. Josef dö Ginyi'nin (yaz. Joseph de Guignes, 1721 - 1800), 1756 - 58'de yazdığı alanında ilk olan, önemli ve ünlü eseri bile Türkçeye Hüseyin Cahid [Yalçın] tarafından ancak 167 yıl sonra çevrilmiş, 1923 - 25 arasında 8 cilt halinde "Oğlumun kütüphanesi" serisinden İstanbul'da basılmıştır. Eser 1976 - 77'de *Büyük Türk Tarihi* adıyla Selahattin Alpay başkanlığında bir kurulca Latin abecesine çevrilerek yayımlanmıştır (Türk Kültür yayınları). 2018'de Erol Kılınç tarafından yeni bir baskısı daha yapılmıştır (Ötüken n., 3 c., İstanbul 2018). Yapıtımızda son baskıyı kullandık. Halbuki bu yapıt 1756'da çıkışından sadece ve sadece 14 yıl sonra, 1770 - 71'de Almancaya çevrilmişti.² Aynı şekilde Hammer'in (1774 - 1856) ünlü Osmanlı tarihi daha Hammer hayattayken Fransızcaya çevrilmişti.

¹ Elizabeth A. Thompson, *Hunlar*, çev. M. Sibel Dinçel, Phoenix y., Ankara 2008, s. 132.

² Gyula Németh, "Notlar ve Bibliyografya", *Attila ve Hunları*, çev. Şerif Başstav, 2. b., AÜDTCF y., Ankara 1982, s. 231.

Birincil kaynaklardan sadece Priskos'un yapıtı tam olarak Türkçeye çevrilmiştir. A. Marselinus'un (yaz. Marcellinus) yapıtının çevirisi için 2019 yılını beklemek gerekmiştir. Jordanes gibi temel ve başka birçok yazarın ikincil eserleri Türkçede yoktur. Bunların bir an önce Türkçeye kazandırılması gereklidir (Bizim yabancı dilimiz iyi olmadığı için bu alanda bir şey yapamadık. Şayet büyük batı dillerinden birini yetkin şekilde bilseydik, bunların tümünü Türkçeye çevirecektik. Artık bunu Türk gençlerinden bekliyoruz).

1. Hun adı

Önce Hun adı üzerinde duralım: Avrupa Hunları Asya Hunlarının bir koludur. Çinlilerin Hiung-nu (çağdaş Çince okunuşu Şiung-nu) dediği Asya Hunlarının gerçek adı çok tartışılmıştır. Diğer halklar bu kavmi genelde Hun ve bu sözün çeşitlemeleriyle tanırlar. Hun adının aslı Khun'dur (< *Kung). Bunu dilci Henning'in bulduğu bir Soğut mektubunda geçen Khun adından biliyoruz. Mektup 311'de Çin başkenti Lo-yang'ın Khun veya Khonlar tarafından düşürüldüğünden söz eder ve Hun adının varlığını belgeler. Bir makalemizde etraflı olarak incelediğimiz üzere Türkçe aslı *Kung olan Hun kavim adının anlamı "güçlü, kuvvetli"dir.³ Bu konuda daha geniş bilgi için Hun adı hakkında gösterilen makalemiz okunmalıdır.

Diyonisyus Perigetes (yaz. Dionysius Periegetes) 2. yüzyılın ikinci yarısında bu Hunların adını **Ounnoi**⁴, Batlamyus **Khoúnoi** (χοῦνοι) olarak kayıtlar.⁵ Her ikisi de Yunanca yazmışlardır.

Grekler standart olarak **Oúnoi** (Οὔνοι) yazarlar.⁶ Bu yazım baştaki *h-* sesinin yutulduğunu gösterir. *h-* ise genelde *k-* >

³ Yusuf Gedikli, "Hun Türkçesi Üzerine Araştırma ve İncelemeler - 5 : Hsiung-nu ~ Hun ~ Kun kavim adının köken ve anlamı", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Temmuz - Ağustos 2007, Sayı: 169, s. 129-146.

⁴ V. L. Gukasyan, "Azerbaycan Dilinin Teşekkül Tarihine Dair Geydler", aktaran Nilay Demir, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Ağustos 1984, Sayı: 31, s. 112. / Makalenin orijinali "V. L. Gukasyan, "Azerbaycan dilinin teşekkül tarihine dair geydler" başlığıyla *Azerbaycan Filologiyası Meseleleri* (Bakü 1988) başlıklı kitabın 35-62. sayfaları arasında yayımlanmıştır.

⁵ Denis Sinor, "Hun Dönemi", çev. Mete Tuncay, *Erken İç Asya Tarihi*, derleyen Denis Sinor, İletişim y., İstanbul 2000, s. 247.

⁶ Sinor, s. 248.

İKİNCİ BÖLÜM

HUNLARIN TÜRKLÜĞÜ

Hunların Türk olduğu *kesindir*. Bu karara şu gerekçelerle varıyoruz:

1. Tarihsel bilgi ve belgelerle

Önce tarihsel bilgi ve belgeler bizi böyle bir sonuca ulaştırmaktadır. Bunları yukarıda anlattık. Ligeti'nin dediği gibi “Bütün ihtimaller Avrupa Hunlarıyla Asya Hiung-nularının aynı olduğu lehine konuşmaktadır.”¹

2. Dil verileriyle

İkinci önemli kanıt dil verileridir. Hunlardan kalan kişi, boy, yer ve ırmak adları *çoğun* Türkçedir. Bunlar ilgili bölüm olan *sekizinci bölümde* verilecektir. *Ol* nedenden burada üzerinde durmayacağız.

3. Sosyal ve etnografik verilerle

Bunlar da Hunların Türk olduğuna kuşku bırakmamaktadır. Şöyle *kim*:

3.1. Yas alametleri

6. yüzyıl Got tarihçisi Jordanes, Priskos'a (410 / 420? - 472?) dayanarak Attila'nın ölümünde Hun süvarilerinin Attila'nın naaşının olduğu çadırın etrafında savaş oyunları oynadıklarını, Hun erkeklerinin saçlarını kestiğini, yüzlerine yaralar, çizikler açtığını yazar.

Bunların hepsi eski Türk gelenekleridir. W. Eberhard (1909 - 1989), Göktürklerin ölünün çadırı etrafında at koşturduklarından

¹ Németh, “Hunların Dili”, *Türk Dili Belleten*, s. 106. / “Hunların Dili”, *Attila ve Hunları*, s. 187-194.

söz eder.² 576'da İstemi Kağanın yas törenine katılan Doğu Roma elçisine yüzünü bıçakla yaralaması söylenmiş ve elçi bu uyarıya uymuştur. Bugünkü *kan yaş akıtmak (dökme)*, *kanlı gözyaşı* deyimleri bu gelenekten doğmuştur.

682'de Kuzey Kafkasya Hunlarında “bıçak veya hançerle yanaklarını, el ve ayaklarını çizip kan akıtma” geleneği tespit edilmiştir.³

Oğuzlarda ölüm veya tutsaklık sonunda obalara *kara şiven* girer, herkes derin bir yasa bürünür, yiğit beyler, alplar böğürü böğürü ağlar, kadınlar saçlarını başlarını yolar, yüzlerini yakalarını yırtar, ayakkabılarını çıkarırlardı. Erkekler borklerini veya baş giyimlerini çıkarıp yere çalarlardı. Ak çıkarılır, kara giyilirdi. Oğuz alpları öldükleri takdirde atlarının boğazlanıp yuğ aşlarının verilmesini vasiyet ederlerdi. Göktürklerde ölü atıyla gömülürdü, 10. yüzyıl Oğuzlarında ölenin atı kesilip yenirdi. Bu gelenekler Göktürklerden Osmanlılara değin sürmüştür.⁴

Aydınolu Mehmed Bey ölünce aile efradı yedi gün matem tutup saçlarını kesmişti. Diğer beyliklerde de benzer gelenekler vardı. Elbiseyi ters giyip başı açmak da gelenekler arasındaydı.⁵

Saçlarını çözüp ağlamak Yunus Emre'nin (1240 - 1320) bir ilahisinde şöyle geçer:

Karlı dağların başında
Salkım salkım olan bulut
Saçın çözüp benim için
Yaşın yaşın ağlar mısın?⁶

Türklerde kadınların uyması ve uygulaması gereken adetler de vardır. Yas belirtisi olarak saçları kesmek, saç bağlarını veya beliklerini çözmek, saçları dağıtmak bunlar arasındadır.

² Wolfram Eberhard, “Çin Kaynaklarına Göre Türkler ve Komşularında Spor”, *Ülkü*, Mayıs 1940, c. XVI, Sayı: 87, s. 214.

³ Kalankatlı Moses, *Alban Tarihi*, s. 223.

⁴ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri - Boy Teşkilatı - Destanları*, TDAV, İstanbul 1992, s. 298. vd.

⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 4. b., TTK, Ankara 1988, s. 200.

⁶ Nihad Sami Banarlı, *Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı*, Lise I, Remzi k.e., İstanbul 1981, s. 70.

Dede Korkut'un 3. boyunda "... yakasını yırttı, acı tırnak ağ yüzüne aldı çaldı, güz alması gibi al yanağını yırttı" vb. ifadeler vardır.

W. Radloff (1837 - 1918), Kazaklarda ölüyü gören kadın ve akrabaların "ulumaya benzer bir sesle ağlamaya başladıklarını, kadınların iğnelerle yüzlerini parçaladıklarını, saçlarını yolduklarını" belirtir.⁷

Irak - Kerkük Türklerinde kadınların ölü için yas tutarken saç baş yolma adetleri vardır.⁸ 21 Aralık 1966'da dedem Osman Sarıtaş'ın ölümünü *yarlıganmış* (rahmetli) anneme haber verdiğim zaman, annem başını açmış, saçlarını çözmüş ve ağlamaya başlamıştı.

D. Sinor, Attila'yı gömme töreninin "kesinlikle İç Asya gömme töreni özelliklerini taşıdığını" bildirir.⁹

3.2. Gömüden önce yemek şöleni

Jordanes, yine Priskos'a dayanarak Attila'nın gömülmesinden önce yemek şöleni verildiğini, buna *strava* denildiğini yazar.¹⁰ Türklerde böyle bir gelenek vardı. 359'daki Diyarbakır kuşatmasında Hunsu Türkleri hükümdarının oğlu ölmüştü. Hunsular katafalka koyulan prensin yasını tutmuş, ağıtlar söylemiş ve "ziyafetler çekmişlerdi."¹¹ Buradaki ziyafetlerle *strava*'nın hiçbir farkı yoktur.

Gördüğümüz gibi yemek, gömme işleminden önce yenmiştir. A. İnan "İptidai devirlerde aş (yemek) doğrudan doğruya ölünün kendisine verilir" derken¹², *strava*'nın asıl manasını netleştirmiştir. Daha sonraları yemek eşe dosta, kavim kardaşa verilmeye başlamıştır. Başka söyleyişle yemek eylemi gömüden sonraya kaymıştır.

Strava (ölümden sonra, gömüden önce aş yemek veya vermek) Türklerin yüğ geleneğiyle hemence aynıdır. Yalnızca *strava*'da yemek

⁷ Wilhelm Radloff, *Sibirya'dan*, çev. Ahmet Temir, MEB, İstanbul 1994, c. 2, s. 271.

⁸ Atâ Terzibaşı, *Kerkük Hoyratları ve Manileri*, Ötüken n., İstanbul 1975, s. 477.

⁹ Sinor, "Hun Dönemi", s. 272.

¹⁰ "Attila'nın Mezarı", *Türk Ansiklopedisi*, c. 4, s. 203. / Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, s. 106.

¹¹ Marcellinus, *Roma Tarihi*, s. 211.

¹² Abdülkadir İnan, *Makaleler ve İncelemeler*, TTK, Ankara 1968, s. 122.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HUN DEVLET ÖĞRETİSİ VEYA HUN DEVLETİ NEDEN ÇABUK ÇÖZÜLDÜ?

1. Hun devlet öğretisi

Hun devlet öğretisi (doktrin) merkeziyetçi değil, merkezkaç bir yapıya sahipti. Başka deyişle Hun imparatorluğu gevşek bir federasyon, hatta konfederasyondur. Şayet Hunlar merkezî bir devlet kurmak isteselerdi, elbette bunu başarır ve iki Roma da buna karşı duramazdı.

A. Marselinus, Hunlar hakkında şöyle bir saptamada bulunur:

Hunlar hiçbir kralın sınırlamasına bağlı değildir, kendi önemli adamlarının düzensiz yönetimiyle yetinirler ve onların önderliğinde her türlü engeli aşarlar.¹

Bu saptamaya ve tarihsel olgulara esaslanan Denis Sinor (1916 - 2011), Hunların merkezî bir yapıdan ve planlamadan yoksun olduğunu söyler.² Bizce bu fikir kısmen doğrudur. Doğru olan yanı Hunlarda merkezî yapının olmamasıdır. Yalnız merkezî yapının olmaması yetenek yoksunluğundan değil, onlarca kabileyi bir arada tutmak için bilinçli olarak uygulanan bir yöntemden ötürüdür. Yani bir tercihtir. Yöntemin yanlış olduğu söylenebilir. Ancak Hunların yönetim yeteneğinden yoksun oldukları söylenemez. Zaten Marselinus da Hunların “onların [şeflerin] önderliğinde her türlü zorluğu (engeli) aştıklarını” söylerken bunu dolaylı olarak anlatmış oluyor.

Merkeziyetçi yapının eksikliğini Kuman Türklerinde de görürüz. Herkes kendi başına, özgür kalmak isteyince merkezkaç bir

¹ Sinor, “Hun Dönemi”, s. 250.

² Sinor, s. 250.

durum ortaya çıkıyor ve devlet mekanizması, devlet örgütlenmesi oluşmuyor. Yani aşırı özgürlük, toplumun dağılması ve giderek yok olmasıyla sonuçlanıyor. Eski Yunan'da da böyleydi. Şu farkla ki, Eski Yunan'da özgür olan boylar değil kentlerdi ve halk yerleşikti.

2. Hun devleti neden çabuk çözüldü?

Hunlar güçlü bir devlet kurmuş, her tarafa korku salmışlardı. Çok güçlü olan Hun devleti Attila'nın ölümünden kısa bir süre sonra neden çöktü? Bu çöküşün sebepleri nelerdir?

1. Söylediğimiz üzere Hun devlet öğretisi merkeziyetçi değil, merkezkaç bir yapıya sahipti. Güçlü olduğunda hiçbir sorun yaratmayan bu durum, devlet zayıflamaya başladığında başlı başına bir sorun olmuştur. Eğer merkezî bir yönetim olsaydı, Hun devleti tabii ki daha uzun yaşar, kısa zamanda, kolayca dağılmazdı. Belki bugün bile devam ederdi. Üstelik Bulgarların 463 - 65'teki gelişi Hun-Türk nüfusunu arttıracaktı. Kısaca Hun devletinin çabuk dağılmasının baş nedenlerinden biri, devletin merkeziyetçi değil, merkezkaç bir yapıya sahip olmasıdır.

2. Hun devletinin kısa zamanda ve kolayca yıkılmasına Hun Türklerinin nüfus azlığı da neden olmuştur. Nüfus azlığı Bulgar Türk devletinin Slavlaşmasının, Avar Türk devletinin yıkılmasının da başlıca nedenlerindedir. Bu üç Türk kavmi (Hun, Bulgar, Avar) örgütlenme ve askerlik yeteneğine karşın, başka deyişle devlet kurmalarına karşın, devletlerini ve Türklüklerini sürdürmediler. Hun ve Avar devletleri yıkıldı. Sadece Bulgar devleti Slavlaşarak bugüne erişti.

Gumilev, Hunların başlangıçta, yani 158'de İdil - Yayık arasına geldikleri vakit 20 - 30 bin savaşıya sahip olduklarını, yanlarında pek az Hun kadını olduğunu, göçü 1.000 (bin) günde, yani yaklaşık 3 yılda tamamladıklarını tahmin eder.³

Ahmet Temir (1912 - 2003), Avrupa Hunlarının birdenbire yok olmasını ya Hun unsurunun az olduğuna, ya da Hun unsurunun Bulgarlardan teşekkül ettiğine yorar.⁴ Doğrusu hem Hun nüfusunun

³ Gumilëv, *Hunlar*, s. 551, 556.

⁴ Ahmet Temir, "Hunların Dili", *12. Türk Tarih Kongresi*, 12-16 Eylül 1994, c. 2, s. 243-246.

azlığı, hem merkeziyetçi bir yapıya sahip olmamalarıdır. Bulgarlar Hun devletinin içinde yer almıyorlardı. Sahneye devletin son ve zayıf zamanlarında, en erken 463'te dahil olmuşlardır. 6 yıl sonra, 469'da Hun devleti ortadan kalkmıştır.

3. Yukarıdaki iki sebebe, yani merkezkaç yönetim ve nüfus azlığına göçebe yaşam tarzını da eklemek gerekir. Göçebe yaşam tarzı özgür bir yaşamdır; ancak her şeyin olumlu, olumsuz yönü olduğu gibi göçebe yaşam tarzının da olumsuz bir yönü vardır: Göçebe yaşam tarzında insanlar toprağa bağlanmaz, bağlanamaz. Böyle olunca bireyler tespîh taneleri gibi öteye beriye dağılmakta, saçılmakta, katıldıkları toplumların içinde erimekten kurtulamamaktadırlar. Hunlar, Sabarlar, Avarlar, Peçenekler, Kumanlar ve ötekiler eğer toprağa bağlı yaşasaydılar, bu Türk halklarının bir kısmı, sayıca az da olsa bugüne ulaşırdı. Tıpkı Gagavuzların ulaşması gibi.

4. Göçebe yaşam tarzının bir dezavantajı da yazı yazmaya olanak tanımamasıdır. Hunlar askerlikten başka mesleği sevmedikleri için (bilmedikleri, yapamadıkları için değil) yerleşik hayata geçmemiş, geçememiş, dolayısıyla yazılı kültürleri de olmamıştır. Bu tür gereksinimler için egemenlikleri altında bulunan yabancı kavimlerden kişileri çalıştırmışlardır (Attila'nın Romalı, Yukarı Mozyalı *yazmanlarını* hatırlayalım). Hunlar kendilerine gereksinme duyulan veya kendilerinin uygun bulunduğu yerlere, işlere (tabi ki askerlik işlerine) girmiş, dağılmış; geniş coğrafyalarda yaşayan onlarca halkın arasında sessiz sedasız, yavaşça eriyip yok olup gitmişlerdir.

3. Hun savaş öğretisi ve stratejisi

Hunların savaş öğretisi sürekli hareket, sürekli saldırı, gerektiğinde süratle geri çekilmek olarak özetlenebilir. Hunlar savaş öğretileri icabı kale yapmaz, kale savunmaz; kale almak için zaman yitirmezlerdi; onların aceleleri vardır. Bu öğreti onlara ataları olan Asya Hunlarından intikal etmiştir. Galya'daki bazı kaleleri kuşatmaları ile Kuzeydoğu İtalya'daki Akila kuşatması istisnadır. Gumilëv, Hunların kale almadığını belirtirken gayet haklıdır.⁵

⁵ Gumilëv, *Hunlar*, s. 587.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HUN KÜLTÜR VE UYGARLIĞI

1. Hunların yaşamı

Hunların yaşamı savaştı. Savaş onların yaptığı en iyi işti. Hayatlarını savaşla kazanıyorlardı. Bir nevi lejyonerlerdi; yani profesyonel askerlerdi. Kim para verir, kim yiyim giyimlerini sağlarsa ona hizmet ederlerdi. Pek çok defa Batı Roma'nın hizmetinde savaşmışlardı. Yukarıda Hunların Batı Roma'ya ne kadar yardımcı olduklarını gördük. Roma'ya isyan edenlerin safında da savaşmışlardı. Ermanerich'in yerini alan Vithimiris de ücretli Hun askerlerine yer vermişti.¹

Tabi ki bütün işleri savaş olamazdı, olmamıştır da. Hun toplumunda da kadınlar, çocuklar, yaşlılar vardı. Doğumlar, ölümler, hastalıklar, evlenmeler vardı. Gelenekler, görenekler vardı. Demek istediğimiz savaş dışında Hunların da sosyal, kültürel, iktisadi vb. bir yaşamlarının var olduğudur.

Çok bol olmayan kaynaklardaki bilgileri topladığımızda Hunların savaş dışındaki yaşamları hakkında yine de epey bilgi sahibi oluyoruz. Bu bölümde birincil kaynaklardan Hun kültür ve uygarlığı hakkında bilgiler aktaracağız. Bunlardan çıkardığımız ve diğer kaynaklardan edindiğimiz bilgilerle Hunların hayatlarını aydınlatmaya çalışacağız.

2. Amianus Marselinus'a (330 - 400) göre Hunlar

A. Marselinus 390'larda yazdığı yapıtında Hunlar hakkında türlü bilgiler verir. Yazar Hunlarla karşılaşmamıştır. İşittiklerine yazıya dökmüştür (Rakamlar paragrafları gösterir. Bu, o zamanların yazım tarzıdır):

¹ Sinor, "Hun Dönemi", s. 250.

II. Hunların, Alanların ve Asyalı İskitlerin diğer kabilelerinin evleri ve gelenekleri üzerine

1. Öte yandan, daha önce görülmemiş yangınlarla her yeri yerle bir etmiş bütün bu yıkımın ve Mars'ın hiddetinin çıkardığı muhtelif felaketlerin tohumunun ve kökeninin şu sebepten kaynaklandığını bulduk. Buz tutmuş okyanusun yanındaki Azak denizinin ötesinde yaşayan ve eski kaynaklarda kendileri çok az bilinen Hunların halkı vahşilik konusunda her türlü aşamayı geçer.*
2. Zira buradaki çocukların yanaklarına, zamanı geldiğinde çıkan saçları uzadığında buruşuk yara izleriyle durdurulsun ve tıpkı hadımlar gibi herhangi bir sakal ve güzellik olmadan büyüsünler diye, doğdukları andan itibaren demirle derin bir şekilde iz açılır.** Bütün Hunlar derli toplu ve kuvvetli uzuvlara ve kalın boyunlara sahiptir ve öylesine acayip ve biçimsizlerdir ki bunların iki ayaklı yaratıklar veya baltayla kaba bir şekilde kütük gibi yontulmuş, köprü yaparken kullanılan parapetler olduğunu sanırsınız.
3. Ne kadar nahoş olsa da bunların insan şeklinde olmasına karşın yaşam şekilleri öylesine serttir ki ne ateşe, ne de tatlı yiyeceklere ihtiyaç duyarlar; sert bitkilerin köklerini ve uyluklarının arasına ve bineklerinin sırtlarına koydukları ve böylece az da olsa ısıtarak pişirdikleri artık hangi olursa olsun hayvanların yarı çığ etlerini yerler.
4. Asla herhangi bir yapıyla korunmazlar ve bunlardan tıpkı günlük kullanımdan tamamen ayrı olan mezarlar gibi kaçınırlar. Zira bu insanlarda, damı saz saman ile örtülü kulübelere rastlamak mümkün değildir. Fakat, dağlar ve ormanlardaki geniş alanlarda gezinerek daha beşikten itibaren soğuğa, açlığa ve susuzluğa katlanmaya alışkın hâle gelirler. Kendi evlerinden uzaktalarsa, hayatı bir zaruret olmadıkça bir eve girmezler; zira bir çatının altında kaldıkça kendilerinin güvende olmadığını düşünürler.
5. Keten kıyafetlerle veya tarla farelerinin keçelerinden yapılmış yamalarla giyinirler; evlerinin içinde farklı, dışarıda farklı kıyafetler de giyemezler. Fakat bir kez boyunlarını soluk renkli bir tuniğe geçirdiler mi bu kıyafet uzun süreli kullanımdan ötürü artık çürüyüp paçavra

* Hunlarla ilgili diğer kaynaklar için bkz. *Zos.* IV. 20; *Hist. Eccl.* VI. 37; *Agath.* 5. 11. (Çevirmenin notu).

** Karşılaştırma için bkz. *Avit.* 243. (Çevirmenin notu).

BEŞİNCİ BÖLÜM

HUNLARIN VE ATTILA'NIN MERKEZİ NERESİYDİ?

1. Hunların ve Attila'nın merkezi neresi olabilir?

449'da Priskos ve Hun elçileri birlikte seyahat ederek önce Sofya'ya varmışlardır. Priskos Sofya'nın iyi yürüyen bir yaya için İstanbul'dan 13 günlük uzaklıkta olduğunu söyler.¹ (Tahminimize göre Sofya yaya yolu o zaman yaklaşık olarak 650 kilometredir. Aşağıda üzerinde duracağız).

İki elçilik heyeti Niş yoluyla Tuna'ya varır. Buradan karşıya geçilir. Bu yer çok muhtemeldir ki Belgrad ile Tuna Demirkapısı arasındaki bölgedir. Başka bir yer olma ihtimali yoktur. Çünkü Demirkapı'nın doğusundan, yani Bazias'tan Orşova'ya (Osmanlı'da İrşeve) kadar olan Tuna nehri geçilmezdir. Belgrad'ın batısına gitmek içinse sebep yoktur. Priskos Hun heyetinin Tuna'yı aştıktan sonra 70 *stadyon* (13.4 kilometre, bir stadyon 192 metredir) gittiklerini, bir yerde durduklarını kaydeder. Çünkü yanlarında bulunan Hun elçisi Edekon, gelişlerini Attila'ya haber verecektir. Priskos ve arkadaşları akşam yemeğini yerken Attila'nın huzuruna beklendikleri haberi gelir.

Burada şu noktalar önemlidir:

1. Demek ki her iki elçilik kurulu Tuna'dan çok uzaklaşmamış, en fazla 13.4 kilometre gitmişlerdir.

2. Edekon, Attila'yı nerede bulacağını çok iyi biliyordu ki aynı gün Attila'yı eliyle koymuş gibi bulmuştur.

3. Demek ki Attila çok uzak bir noktada değildi. Zira aynı gün akşam çağı Attila'nın ulakları Tuna'ya 13.4 kilometrelik mesafeye gelebilmişlerdir.

¹ *Grek Seyyahı Priskos (V. Asır)'a Göre Avrupa Hunları*, 8. fragman yahut s. 32.

4. Edekon ve Attila'nın ulaklarının aynı günde gidiş gelişlerine baktığımızda Hunların buraları avuçlarının içi gibi bildikleri açıktır.

5. Kişiler aynı günde atla gidip gelebildiğine göre Attila Tuna'dan en fazla 40 - 50 kilometre ırakta olmalıdır.

Priskos ertesi gün Attila'nın ulaklarının kendilerine kılavuzluk ettiğini ve saat dokuz civarında (öğleden sonra üçte, o zamanlar saat güneşin doğuşuyla başlardı²) Attila'nın çadırına vardıklarını söyler. Demek ki Tuna'ya 13.4 kilometre mesafeden Attila'nın çadırı yarım günde gidilebilecek bir yerdedir. Bu da en fazla 40 - 50 kilometre eder. Dönüşle 80 - 100 kilometre eder.

Priskosgil Attila'nın ordugâhına varınca sorgulanmış ve geri dönmeleri istenmiştir. Bunun sebebi suikast planının Edekon tarafından Attila'ya bildirilmesidir.

6. Bundan sonra elçi kurulu en az iki gün (belki 3 veya 4 gün, metinde açık işaret yok, her ihtimale karşı böyle söylüyoruz) Attila'nın geçici ordugâhında Attila ve Hunlarıyla birlikte kalmıştır. Sonra Attila'yla birlikte kuzeye gidilmiş ve elçilik kurulu kılavuzların uyarısıyla birden yön değiştirmiştir. Attila bir köye gidecek ve köyde Esca ~ Escam'ın kızıyla evlenecekti. Bu köyün ne kadar uzakta olduğu belirtilmiyor, ancak yakınlarda olduğunu düşünebiliriz. Esca ~ Escam'ın köyü Tuna'ya yakın bir yerdeseyse bu şunu gösterir: Hun ileri gelenlerinin en azından bazıları Tuna'ya yakın yerlerde ikamet etmektedir. Herhalde ticaret, her iki Roma'ya yakın olmak ve benzeri olanaklardan ötürü Tuna'ya yakın olmakta yarar görülmüştür.

7. Priskos geniş bir ovoidan sonra (gerçi o bölgeler hep ovalıktır!) Drecon (Dricca), Tıgas, Tibisia ~ Tiphesas nehirlerinden gemilerle, daha küçük ırmaklardan sallarla geçtiklerini aktarır.³ Bunlardan Tibisia ~ Tiphesas, Timiş ~ Temiş olabilir. Tiphesas'taki -b- > -ph- sesi -m-'ye dönüşebilir. Tıgas da Timiş ~ Temiş'in kollarından veya Tuna'nın o civardaki kollarından biri olmalıdır. Geçtikleri köylerden ekmek yerine darı, şarap yerine *medus* (camum) içkisi ve yiyecek alırlar. Uzun bir yoldan sonra bir göl kenarında çadır kurarlar. Uzun yol ne kadar olabilir? Tatalım 50 - 70 kilometre olsun. Burada yağmura yakalanırlar ve köylüler tarafından konuk edilirler. Bu köy Bleda'nın

² Orkun, *Attila ve Oğulları*, s. 50.

³ *Grek Seyyahı Priskos (V. Asır)'a Göre Avrupa Hunları*, 8. fragman yahut s. 38.

dul hanımının köyüdü. Az önce Escam'ın köyünün de bu civarlarda olması gerektiğini belirttik. Böylece bir Hun soylusunun daha bu civarda mülkünün olduğunu, belki ikamet ettiğini varsayabiliriz.

Priskos 9. fragmanda “Gerçekten muazzam nehirleri, yani Tysia (bugün Tisa ~ Tisza), Tibisia ve Dricca'yı aşarak bu yere (...), buradan içinde Attila'nın kaldığı uzakta olmayan köye geldik” der. 9. fragmandaki bu ifade Attila'nın ordasının Tuna'dan çok uzakta olmadığını göstermektedir.

Priskos bundan sonra yedi gün yol gittiklerini, kılavuzluk yapan İskitlerin (Hunların) emriyle bir köyde konakladıklarını bildirir. Attila'nın bu köye geleceği bildirilmiş ve her iki Roma elçisine Attila'yı izleme buyruğu verilmiştir. Bu noktadan sonra birkaç ırmaktan daha geçilmiş ve Attila'nın sarayına ulaşılmıştır. Attila'nın sarayının yanında Onegesysus'un sarayı ve hamamı vardır. Attila'nın asıl merkezinin burası olduğu sarayının büyüklüğünden, süslenmesinden ve Onegesysus'un hamamından bellidir. Priskos'un verdiği bilgilerden Attila'nın birçok sarayının bulunduğu anlaşılıyor (Buraya kadar dayandığımız kanıtları Priskos'un 8. fragmanından aldık).

Yedi gün yol gitmek dosdoğru, belli bir yöne gitmek değildir. Dağlar, tepeler, nehirler, ormanlar dolayısıyla yollar ister istemez dönemeçli, dolambaçlı olacaktır. Ayrıca günün her saatinde yol gidilmeyecektir. Yemek yenilecek, dinlenilecek, atlar yemlenecek, uyunacaktır. Bununla birlikte atla günde 70 - 80 kilometre gidilmesi mümkündür.

8. Bildiğimiz gibi bugünkü Belgrad'ın hemen doğusunda ve Tuna'nın güneyindeki Margus kentinin piskoposu Tuna'yı geçerek Hun soylularının mezarlarını soymuştu. Mezarlar genelde yerleşim ve yönetim yerlerinin yakınında olur. Demek ki Hun soyluları, ileri gelenleri Margus'a, daha doğrusu Tuna'ya yakın oturuyorlardı. Bir tahminde bulunmak zordur ama, mezarlar Tuna'dan en fazla 50 kilometre kuzeyde olabilir diye düşünüyoruz. Çünkü daha uzak olsa gitmesi, soyması, gelmesi güç ve tehlikeli olurdu.

9. Bugün Güneybatı Rumanya'da **Hunedoara** adında bir şehir ve bölge vardır. Hunedoara - Tuna Demirkapısı çizgisinin batısı ovalık, doğusu dağlıktır. Hunlar belki de yaz aylarında sinek ve sıcaktan korunmak için bu çizginin doğusundaki yaylalarda yayılıyorlardı.

ALTINCI BÖLÜM

HUNLARDAN KALANLAR

1. Hunlardan kalan arkeolojik eserler

Hunlardan birçok arkeolojik eser kalmıştır. Hun arkeolojik eserleri Obi ırmağından, Fransa'daki Troyes kentine kadar uzanan geniş bir sahayı kaplar. Avrupa'nın hemen her yerinde Polonya, Almanya, Fransa, Çekya, Slovakya, Avusturya, İsviçre, Macaristan, Rumanya, Ukrayna, Moldova, Rusya, Balkan ülkeleri ve öteki ülkelerde Hun arkeolojik eserlerine raslanmıştır.

Hun eserlerinin bulunduğu yerlerin toplamı 5 milyon kilometre karelik bir alanı kaplar.¹

Hunlarla ilgili ilk eserler 1831'de Güneybatı Polonya'daki Silezya'da bulunmuştur. Buluntuda bakır kazan, altın levha, kemer uçları, tunç (bronz) tokalar ele geçmiştir.²

Ukrayna Makartet'te altın süsler, uzun kılıçlar, kılıç kınları, üç kanatlı ok uçları, bakır kazan parçaları bulunmuştur. Kazanların ayak halkaları vardı. Bu kazanlar Moğolistan'da Noin Ula'da Asya Hunlarından kalan kazanlarla aynıdır. Kazanlar genellikle Rumanya ve Macaristan'da ele geçmiştir. Bunların ölü aşı için kullanıldığı sanılmaktadır.

Kampus Mavriyakus savaş alanından çıkarılan bazı eserler Şalon (Chalons) şehri müzesindedir.³ Fransa'da Katalanum düzlüğünde Hunlara ait tunçtan yapılmış bir kurban kabının kulpu bulunmuştur.⁴

Avusturya'nın başkenti Viyana yakınındaki Simmering, Karnuntum (Carnuntum) ve Almanya'daki Mainz, Avrupa Hunlarından kalan öbür buluntu merkezleridir. Simmering ve

¹ Ahmetbeyoğlu, s. 138.

² Ahmetbeyoğlu, s. 139.

³ Orkun, *Attila ve Oğulları*, s. 73.

⁴ Gumilëv, *Hunlar*, s. 51.

Karnuntum'da yapılan kazılarda Hunlara ait kafatasları, silah ve Doğu Asya tipi yaylar bulunmuştur. Romalı şair Kıladyanus tarafından övülen bu yaylara Büyük Britanya'nın Galler bölgesinde, Gaerleon'da 5. asırdan kalma bir yay imalathanesinde tesadüf edilmiştir.⁵

Simmering, Karnuntum ve Mainz'de bulunan Hun tipi yaylar İskit ve Alan yaylarından farklıdır.⁶ Bu buluntular Birinci (Büyük) Teodosyus'un ölüm yıllarına tesadüf eder⁷, yani 395'ten biraz önce veya biraz sonraya aittirler.

Güneydoğu Macaristan'da yer alan Seged (Szegeđ) kentinin yakınlarındaki Nagiseksos'ta (Nagyszéksös) Hunlara ait bir prens mezarı bulunmuş, mezardan 1926 ve 1934'te çeşitli eşyalar, kap kacak çıkarılmıştır.⁸

Kazakistan'ın batısındaki Aktöbe şehrinde bulunan mezardan kayın ağacı kabuğundan yapılmış 77 santim uzunluğunda bir sadak (okluk) çıkmıştır. Yaylar, demir ve kemik uçlu oklar da bulunmuştur. At koşum takımları, eğer, yular, gem ve saire en çok bulunan eşyalar arasındadır.

Kazılarda tek ağızlı kılıçlar ele geçmiştir.⁹ Bildiğimiz gibi Asya Hunlarının kılıcı eğri ve tek ağızlıdır. Bununla birlikte Avrupa Hunlarının kılıcı keskin, iki ağızlı, uzun, dar, tutmaya ve yakın temasta saptlamaya uygundu.¹⁰

Tek ağızlı bıçak, kargı, *zırh* (zırh), miğfer bulunan diğer eşyalardır. Altın kolyeler, taslar, kupalar, yüzük, küpe, altın çengelli iğne, taçlar, boncuklar da ele geçen malzemeler arasındadır.¹¹

Gagavuz Türkü Mihail Guboğlu (1911 - 1989), Rumanya'nın Oltenya bölgesinde Mehedinti, Dolj, Sucideva civarında Hunlara ait, V. yüzyıla tarihlenen iki kurban kazanı bulunduğunu yazar.¹² (Herhalde 1970'lerde, belki 1960'larda).

⁵ Rásonyi, *Tarihte Türklük*, s. 74.

⁶ Bahaeddin Ögel, *İslamiyet'ten Evvel Türk Kültür Tarihi*, TTK, Ankara 1991, s. 104.

⁷ Ögel, s. 104.

⁸ Nandor Fettich, "Hunlar Zamanına Ait Olup Szegeđ Nagyszéksös'da Bulunan Prens Mezarı Buluntusu", *İkinci Türk Tarih Kongresi*, İstanbul 1937, s. 1-12.

⁹ Ögel, *İslamiyet'ten Evvel Türk Kültür Tarihi*, s. 97, 105.

¹⁰ Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, s. 160.

¹¹ Ahmetbeyoğlu, s. 137-148.

¹² Mihail Guboğlu, "Romen Ulusunun Eski Türk Kavimleri ile İlişkileri Hakkında",

2. Hunların İsviçre'deki torunları¹³

Hunlar birçok yerde olduğu gibi İsviçre'de de derin izler, hatta torunlar bırakmışlardır. Merhum Hüseyin Namık Orkun (1902 - 1956), *Attila ve Oğulları* namıyla yazdığı kitapta bundan bahsetmiş¹⁴, 1939'da bu hususta yazdığı bir makalede oldukça faydalı ve entere-san bilgiler vermiştir.¹⁵ Orkun'un verdiği bilgilere göre İsviçre'deki Hunların torunları Ron nehrinin sağ sahilindeki Sierres (Almanca Siders) şehrinin karşısında, yani Ron nehrinin güneyinde, Anniviers ve Autremont vadilerinde yaşamaktadırlar. Buraları İsviçre'nin orta - güney bölgesidir ve bazı zirveleri 4.000 metreyi aşan çok yüksek ve buzullu dağlarla çevrilidir. Dağların hemen güneyi İtalya'nın Piyemonte bölgesinin Aosta vadisi ve şehridir.

İsviçre'deki Türk bakıyelerinden Reşit Saffet Atabinen (1884 - 1965) de bahseder.¹⁶ Atabinen, Şarılman'ın şiddet politikası neticesinde dağılan Avar Türklerinin doğuda Karpatlara, batıda İsviçre Alplerindeki Valais bölgesine, Fransa'da Bretonya sahilleri-ne, kuzeyde deniz aşırı İskandinav göllerine, körfezlerine, dağlarına sığındıklarını yazar.¹⁷

Fark şuradadır ki Atabinen, İsviçre'de Hun yerine Avarların yerleştiğini belirtir. Fakat doğrusu Hunlar olmalıdır. Çünkü rivayet-lerde Attila'nın İtalya seferinden bahsedilmektedir. Yalnız Avarlara Hun dendiğini de belirtelim.

Biz Orkun'un verdiği bilgileri özetleyip bazı açıklayıcı ve tamamlayıcı bilgiler vereceğiz:

1. Bridel, Wallis (Valais) kantonu istatistiğinde şunları yazar:

VIII. Türk Tarih Kongresi Bildiriler, Ankara 1981, c. 2, s. 759.

¹³ Makale Yesevi dergisinin Ocak 2013 tarihli 229. sayısının, 26-27. sayfalarında ya-yımlanmıştır.

¹⁴ Orkun, *Attila ve Oğulları*, s. 81.

¹⁵ Hüseyin Namık Orkun, "İsviçre'de Hun Türkleri", *Bozkurt*, Mayıs 1939, Sayı: 1, s. 9-10.

¹⁶ R. S. Atabinen'in Hunlar hakkında Fransızca bir yapıtı vardır: Rechid Saffet Kara Chemsî, *Contribution a une histoire sincere d'Attila*, Paris, 1934.

¹⁷ Reşit Saffet Atabinen, "İsveç ve Norveç'te Türk - Fin Kanı İzleri", *Türklük*, 1940, Yıl 3, Sayı: 13, s. 397.

YEDİNCİ BÖLÜM

ATTILA

1. Attila : Avrupa Hun imparatorluğunun en büyük siması

Attila'nın 395'te doğduğu sanılır.¹ 395 - 400 tarihleri arasında doğduğu da tahmin edilir. İdil nehri kıyılarında doğduğunu hatta adını bu nehirden aldığını söyleyenler de vardır. Attila'nın bir süre Roma'da bulunduğu, Latince öğrendiği, Roma yaşam tarzına alıştığı kaydedilirse de bunu doğrulayan kaynak yahut kanıtlar yoktur.

434'te Bleda ve Attila birlikte hükümdar olmuştur. Bleda doğu (asıl), Attila batı kanadının (Oktar'ın ülüşünün) yöneticisi kabul edilir. Belki de Attila, Oktar'ın yerini almış, fakat bu durum kayıtlara geçmemiştir. Attila 444 - 45'te ağabeyisi Bleda'nın ölümüyle tek egemen kaldı.

441'de Margus piskoposunun Hun mezarlarını soyması Attila ve Bleda için Doğu Roma'ya saldırı nedeni oldu. Gelibolu'daki Sestos (Akbaş) limanı Attila'nın ayak bastığı yerler arasındaydı. Sonra Akatzir seferi yapıldı. 447'de Attila Doğu Roma'ya bir kez daha saldırdı. Hun akıncıları İstanbul'un banliyösü Büyükçekmece'ye ulaştı. Sonunda Anatolyus barışı imzalandı. 449'da Priskos Hunlara elçi gitti.

Attila 451'de Galya seferine çıkmış ve meşhur Kampus Mavriyakus savaşını yapmıştır. 452'de İtalya'ya sefer etmiş, 453'te ölmüştür.

Priskos savaş ilahı Martis'in (Ares) kılıcının bir inek çobanı tarafından bulunmasının, dünya hakimiyetinin Attila'ya verildiği inancına yol açtığı yazılır.

¹ Neagoe, *Üç Bozkırlı*, s. 23.

DİZİN

A

- Aare (İsviçre'de ırmak) 96
Abakan Türkleri 54
abartmak 153
ABD 83, 87
ablağ 192
abli-rğa 192
Adalberth, Gudmund Gören (vakanüvis)
121
Adam Togrıl 198
Adamis (Attila'nın hanımının kâhyası)
188
Adrasan (Çavuşköy) 87
Adriyatik 30, 40, 277, 279
Aetyüs 29, 31-33, 36, 38-40, 55, 107,
108, 266-268
Afrika 18, 35, 148, 226, 266
Agathyrsi (kavim) 69, 214, 215
Agatyas (tarihçi) 202, 207
Ahgel (Eğil) 27, 248
Ahmetbeyoğlu, Ali *pek çok yerde*
Ahmet Yesevî Vakfı 101
Ahn-lund, Nils (yazar) 121
Akatzir (kavim) 105, 140, 183, 212-215
Akbaş (Sestos) 33, 48, 105
Akdeniz 64, 95, 221, 233
Akhunlar 10, 28
Akila (kale) 39, 61
Akkoyunlular 52
Aksaray 141
Aksu 41
Aksu (Kazakistan'da) 41, 83
Aksungur 198
Aktöbe (Kazakistan'da) 92
Aktüalite 95
alakman 194
Alaman (kişi adı) 192
alamançı 192
Alamundarus (Bulgar başbuğu) 192
Alan, Alanlar 8, 22, 24, 25, 44, 88, 92,
190, 224, 230, 238, 243, 253, 258,
267
Alanca 230
Alarik (Batı Got kralı) 30, 40, 114, 263,
266
Alatheus (Got şefi) 23, 239
Alban 40, 52, 192, 200
Alban Tarihi 40, 52, 200
Albert 235
Alboin (Lombard kralı) 276, 277
Alcizuri, Alcildzuri (Hun boyu) 22, 190,
191, 193, 195, 197
alda 205
Aleksiad (yapıt) 14, 49, 111
Aleksiyos Komnenos 111
Alipsur (Hun boyu) 191-195
Alk Togan (kişi adı) 193
Allahyar 147
alman 192
Alman 24, 101, 112, 116, 120, 125,
160, 161
Almanca 24, 44, 93-95, 125, 162, 171,
222, 225, 227, 232, 235
Almanya 32, 36, 91, 97, 100, 101, 121,
233, 263, 280
alp 170, 191, 193, 198, 235
alpagut 191
Alpay, Selahattin 11
Alp dağları 110
Alp İlig 170
Alp Togrıl 198
Alpidzouri, Alpisour, Alpizuri (Hun
boyu) 22, 190, 191, 193-195
Alpler 49
Altay 54, 84, 126, 144, 152, 159, 184,
206
Altay atı 84

- Altayca 140,141, 176, 184
 Altay (Dağlık) 221
 Altay dağları 62
 Altay Türkçesi 184
 Altay Türkleri 54, 159, 206
 Altheim (Althaym), Franz 125, 131, 266
 Altınordu 23
 Altinum (kent) 39
 Altun Boğa 137
 Altziagir (boy) 205, 259
 Alzeco (Bulgar Türk kişi adı) 278, 281
 Amal (Got boyu) 195
 Amazonlar 69
 Amerika 148, 279
 Amid 27, 28, 248
 Amiens (kabile ve kent adı) 36
 Amilsur (Hun boy adı) 21, 190, 191, 193-195
 Ammianus Marcellinus (Amiyanus Marcellinus) 12, 23-25, 41, 53, 55, 56, 59, 63, 65, 68, 71, 74-76, 109, 150, 171, 172, 214, 215, 237-240, 243, 249, 263, 268-269
 Amur (ırmak) 64
Ana Britanica 47, 277
 Anadolu 26, 28, 52, 55, 83, 98, 136, 141, 143, 170, 180, 199, 207, 221, 227, 277
 Anagastes (kumandan) 42
 Anatolyus (elçi) 34, 35, 105
 Anatolyus barışı 34
 Anchialos (Burgaz) 48
 Andreas Agnellus (kişi adı) 264
 Angantir (kişi adı) 271-275
 Angiskir (boy adı) 42, 202, 205, 208, 210
 Ankara *pek çok yerde*
 Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü 118
 Anna Komnena 13, 14, 49, 111
 Annales Quedlinburg (yıllık) 264
 Anniviers (İsviçre'de vadi) 93, 94
 Antakya 27, 156, 261
 Antalya 87, 211
 Antemus (Roma imparatoru) 45
 Anthropophagi (kavim) 69, 214
 Aors (kavim) 5, 15, 16, 21, 238
 Aosta vadisi 93, 95
 Apollon 150
 Aquincum (Budin) 46
 Aquse (Bulgaristan'da yer) 49
 Arabia (Karadeniz'in kuzeyinde) 239
 Aral gölü 110
 Araözü (ırmak) 221
 Arap 85, 107, 129
 Arapça 95, 145, 165
 Aravatius (kişi adı) 259, 260
 Arcadiopolis (Lüleburgaz) 34, 48, 258
 Ardarik (Got kralı) 253
ard ve arka 172
 Ares (savaş ilahı) 105
 Argaçı (Altay kadın adlarından) 206
 Argentuarina (Colmar, bugün Fransa'da) 36
 Arı(ğ) - kan 162
 Arkadyus (ilk Doğu Roma imparatoru) 29, 44
 Arkadyus sütunu 29, 44
 Armenia 70, 246
 Arnavutça 280
 Arnavutluk 86
 Arpad hanedanı 197
 Arrian (tarihçi) 17
 Arseven, Celal Esat 232
 Arşamişat (yer adı) 27, 248
 Artamonov, M. İ 11, 16, 17, 26, 27, 74, 130, 206,207, 213, 225, 279
 Aryusçu 267
 Arzan (yer adı) 27, 248
 As (kavim adı) 5, 15, 16, 21
 Asemeon (Bulgaristan'da) 47
askerlerin efendisi (unvan) 26, 31, 42
 Aslyüce, Erdoğan 101, 221
 Aspar 267, 268
 Asparuk (Tuna Bulgar devletini kuran) 268
Astür palumbarius (yırtıcı kuş adı) 212
 Asurlu 28, 248
 Asya Hunları 10, 31, 74

- Aşağı Panonya 41
Aşan Togrıl 198
Aşıkpaşaoğlu 137, 143
at üstünde kurultay toplamak 55
Atabinen, Reşit Saffet 93, 97, 100, 102, 121, 122, 209
Atakam 9, 32, 48, 127, 146, 147, 176, 180
Atalay, Besim 107, 155, 157
Atatürk 5, 106, 107
Atay, Falih Rifkı 85
Athanarik, Athanarichus (Theuingi şefi) 24, 239
Athel, Athil (Attila) 120
Athila Gavta og Svethot Kongr 121
Athyra (Büyükçekmece) 34, 48
Atılhan, Cevat Rifat 107
Atilla ve Hunlar 118
Atilla'nın Atlıları 118
Atina stadi (ölçü) 89
Atla (Attila) 120, 122, 246
Atla-kuida, Atla-mal (şarkı) 122
Atlı Han (Attila) 118
Atli (Attila) 120, 160
Attacam 146
Attelas (İdil ırmağı) 161
Attil (Attila) 263
Attila (E. B. Şapolyo'nun eseri) 118
Attila (Marcel Brion'un eseri) 117
Attila (Peyami Safa'nın eseri) 117-118
Attila - Tarihte Türk Kahramanları 118
Attila (Yunus Oğuz'un eseri) 118
Attila Jozef 100
Attila kalesi 46, 99
Attila kapısı 99
Attila köyü 99
Attila (B. K. Çağların yapıtı) 118
Attila (M. Kemal Ergenekon'un yapıtı) 118
Attila (Naci Tanseli'nin yapıtı) 118
Attila operası 117
Attila Revüsü 118
Attila sağısu 112
Attila sokağı 99
Attila trajedisi 117
Attila ve Hunları 11, 13, 19, 24, 26, 37, 41, 44, 51, 120, 125, 127, 144, 146, 179
Attila ve Oğulları 93
Attila yazısı (bozkırı) 99
Attila'nın ana ordası 82
Attila'nın Düğünü 117, 118
Attila'nın kâtipleri 107, 115
Attila'nın mezarı 99
Attila'nın naaşının gömülmesi 113
Attila'nın ölümü 41, 110, 256, 257, 262-264
augusta (san) 35
Augusta (Basel) 35, 36
Augustus (ünlü binici) 83
Augustus (Roma imparatoru) 268
Aurelianum (Orlean) 36
Aurelius Cassiodorius (yazar) 269
Autremont (İsviçre'de vadi) 93, 97
Avar, Avarlar 20, 60, 63, 93, 96, 98, 101, 103, 117, 122, 209, 227, 244, 277, 278, 280
Avaria 101
Avinus (konsül) 262
Avitohol (Attila) 211
Avitus (imparator) 45, 260
Avrupa *pek çok yerde*
Avrupa Birliği 117
Avrupa Fatihi Attila 118
Avrupa halklarının folklorunda Attila 120
Avrupa Hunları *pek çok yerde*
Avusturya 41, 91, 96, 100, 101, 117, 233
Ayasofya 90
Aybars 43, 153
Aydinoğlu Mehmed Bey 52
Ayer (İsviçre'de yer) 94
ay 86
Az (kavim) 15, 16, 21, 81, 219
Azak denizi 15, 22, 66, 70, 90, 109-110
Azerbaycan 9, 12, 16, 17, 32, 37, 40, 84, 86, 118, 130, 149, 192, 220, 222, 237, 277, 280

Azerbaycan Etnografyası 84, 86
Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi 17, 32, 37,
 86, 149, 220, 222, 277
 Aziz Efraim 26, 247

Aziz Gallia 259
 Aziz Hironimus 27, 269
 Aziz Jeromos 27, 269

B

badigeon 234
 Badon (boy) 202
bağaudai 32
 Bağcılar (semt) 95
 Bağdat 27
bala-mers 134
balamad ~ balamud 134
 Balamber 23-25, 43, 134, 135
 Balamber ~ Melemir 134
 Balamir 23-25, 29, 39, 43, 62, 127, 128,
 134-136, 158, 159, 176, 224, 228
 Balamur 135
balamut 134
 Balatan, Balaton (göl) 222
 **balbad* 134
 Balçar, Balçár 158
 **Balda* 100, 157, 158, 160, 165
 **baldang* 222, 223
baldo 159
Balġár (san) 158
 Balımır (köy) 135
 Balkan, Balkanlar 32, 33, 46, 48, 82, 91,
 110, 141
 Balkan, Fuat 141
balkaş 15, 223
 Balkaş gölü 223
 Balmah (san) 135
balta 157-159
 Balta oğlu Süleyman 159
 Baltár 158
 Baltık denizi 33, 110
 Baltoğly 159
ban 149
 Bang (Willy) 126
 Baraba Türkçesi 183
 Baralaoi (kavim) 18
 Bardar, Bardor (Hun boyu) 42, 122, 209,
 210, 258

Barsil 18
 Barsilia 17
Basak ~ Basuk 137
 Basar (Türk kişi adı) 139, 212
 Basar - aba 212
 Basat 137
başg 136, 137
 Basık 26, 28, 43, 99, 127, 136-139, 167,
 169
 Basiana (Tuna kuzeyinde kent) 258
 Basikh 136
 Basmış 138
 Bastár (san) 158
 Bastarna (kavim) 16
 baş hatunun yabancı misyonu kabul
 etmesi 57
 Başkurt 145, 166
 Baştav, Şerif 26, 33, 37, 49, 107, 120,
 154, 179, 181, 185, 187, 199, 201
 Batı Got 24
 Batlamyus, Klaudios Ptolemaios 12, 13,
 15-20, 22, 130-133, 238
 Batı Roma 22, 29, 30, 35, 45, 46, 62, 63,
 65, 73, 108, 114, 140, 179
 Bauto (Romalı kumandan) 26
 Bavvera 278
bay (san) 149
bayan (san) 149
 Bayandur (Oğuz boyu) 191, 199, 229
 Baybura (Kazak oymağı) 196
 Baydar, Mustafa 118, 146
 Baysungur (Türk kişi adı) 198
 Bazias (kent) 79
bazın- 138
 Bazır (Karahanlılarda) 138
 Béga (ırmak) 82
 Begtunlu (cemaat) 141
beh ve bel 207

- Beksaç, Engin 24, 88, 89
bekter 210
 Bektoniye (cemaat) 141
 Belçika 37, 102
 Belgrad 33, 47, 79, 81, 90, 249, 280
 Belizaryus 78
 Berezov (bölge) 207
 Bergomum (kent) 39
 Bergule (Lüleburgaz) 48
 Berichus, Berig, Berihs 75, 177
berik, berk 177
 Berktaiva (Berk köyü) 177
 Berkuk 137
 Bern 90, 96
 Besançon (kent) 36
 Besarabya 212
 Besztercze (yer adı) 99
 Bet Rohmaje (yer adı) 27, 248
 Beypazarı 221
 Bezmer (Kuban Bulgar hanı) 211
biçak 159
 Bigila 35, 107, 179
 Bihar vilayeti 99
 Bingazi 85
 Birinci Umum Rusya Müslüman Kongresi 145, 147
bison 234
 Bişkek 90
 Bittogur, Bittugor, Bittugur, Bittugures, Bittor 42, 202, 206-208, 210, 258
 Biza (Vize) 258
blato 222, 223
 Bleda 9, 21, 31-33, 43, 46, 47, 75, 80, 99, 100, 105, 107, 126, 127, 153, 156-160, 164, 166, 167, 169, 176, 181, 216, 217, 249
 Bleda, Mithat Şükrü 160
 Bocard (rahip) 94
 Bodrum 143
 Boisci, Boisk (boy) 21, 190, 191, 198
 Boldaçı (Türk kişi adı) 139
 Bolgak (Türk kişi adı) 137
 Bologna 96, 99, 277, 279
bonus (yaban öküzü) 234
boncuk 126, 155, 156
 Boncuk 155, 156
 Boor, Helmut de 120
böke 210
 Bökter (kavim) 209, 210
böktergil (kerkenez) 210
böri 134, 156
 Böridiye 156
**böriğ* 177
 Börklüce Mustafa 164
 Bornier, Henri de Bornier 117
 Borysthenes (Dinyeper) 89, 90, 239
borz (porsuk) 208
boss 234
 Bozdoğan su kemeri 44, 88
 Brahmi metinleri 167
 Bratislava 90
 Bretonya 93
 Bridel (yazar) 93
 Briksia (kent) 39
 Brion, Marcel 56, 115, 117, 177, 198, 212, 226, 231
 Brioner (kavim) 252
 Brüksel 90
 Buda 100, 157
 Budak (Mete) 73, 142
 Budaközü (ırmak) 221
 Budapeşte 37, 83, 90
 Budavar (Budapeşte) 46
 Budin 46, 214, 215
bulan (geyik türü) 134
bulatalık 223
 Bulgak (Türk kişi adı) 137
 Bulgar 5, 8, 20, 21, 23, 42, 43, 45, 49, 56, 60, 78, 96, 98, 99, 103, 121, 131, 132, 135, 139, 171-173, 184, 199, 200, 202-205, 207-209, 211, 216, 217, 220, 227, 229, 259, 268, 270, 276-281
 Bulgaristan 32, 47-49, 101, 108, 140, 147, 215
 Bulgar Türkçesi 132, 135, 208
 Bulgar Türkleri 23, 56, 121, 132, 199, 202, 203, 259, 277, 280

Bulgarus 96, 99, 277
 Bulmer (kent) 135
 Bumin Kağan 170
buncuk 233
 Burgaz 48
 Burgonya 32
 Burgund , Burgundlar 120, 151, 227,
 249, 267
 Bursul 18
 Burşaliye 18
 Burtugur 208, 210
 Busento (ırmak) 114, 266

Bügdüz Emen (Dede Korkut'ta) 200
 Bügdüz (Oğuz boyu) 209
 Bükreş 90, 152
 Büyük Britanya 92
Büyük Larousse 49, 83, 96, 106, 142, 156,
 226, 267, 268, 276, 279, 280
 Büyük Teodosyus *Teodosyus'a (Büyük,
 Birinci) bakınız*
Büyük Türk Tarihi 11
 Büyükçekmece 34, 48, 105
 Büyüköz 221

C

Caesar Nerva (Roma imparatoru) 243
 Calanus Dalmata (kişi adı) 186
 Camp d'Attila 98
camum 80, 188, 189
Câr-ullâh 145
 Carpileo (Karpilyo) 29, 33
 Carsus 32, 48
 Castra – Martis, Castra Martis 29, 257
 Catalaunum, Catalounum 37, 252, 253
 Ceitus dağı 101
 Cemandri (boy) 257
 Cengiz (Han) 62, 118, 119
 Cengiz Han ve mirasçıları sergisi 155
Cengiz ve Türk Moğol İmparatorluğu 118
 Cerca, Creca (Attila'nın eşi) 9, 99, 127,
 157, 161-164, 166, 167, 169, 175,
 177, 188
 Cerrahpaşa 29, 44
 Ceyhun 4, 17, 64, 72
 Chalkedon (Kadıköy) 28
 Chalons (Şalon, kent) 91, 99
 Chauavenne (Şavun, kent) 116

Chronicon Pseudo - Dionysianum (yapıt) 28
Chronikon Paschale 261
 Chunberg (Hun dağı) 101
 Chunni 219
 Cihanşah 145
 Civil köyü (Giresun'da) 87
 Cladianus, Claudianus, Kladyanus 77,
 78, 92, 245
Codex Cumanicus 131, 171
 Comagenus dağı 101
 Concordia (kent) 39
 Consentia (İtalya'da kent) 266
 Constantinopolis 240-241
 Corneille (yazar) 117
 Corona (yer adı) 99
 Creca, Cerca (Attila'nın eşi) 9, 99, 127,
 157, 161-164, 166, 167, 169, 175,
 177, 188
 Cungarya 14, 15
 Curidachus (Akatzir reisi) 99, 167, 169,
 183, 184, 186
 Cursich (Kursik) 138

Ç

Çağatayca 192, 210, 227
 Çağlar, Behçet Kemal 118
 Çaka Bey 64
 Çallıöz 221
 Çat (Skotta) 183

Çavundur (Oğuz boyu) 191, 193, 199,
 229
 Çavuşköy 87
 Çekoslovakya, Çekya 91, 97
ç'eng-li 126

Çıldırmuş Attila (yapıt) 117
 Çınar, Ü. 210
 Çiçi, Chih - Chih 14
 Çin 12, 19, 52, 72-74, 76, 155, 231
 Çince 12, 14, 130
 Çinli 96
 çit yapmak 55

Çoruh özü 221
 Çorum 143
 Çoyren yazıtı 141
 Çuvaş Türkçesi, Çuvaşça 135, 199, 208
 Çuvaşistan 143
 Çuya bozkırı 84

D

Daçya, Dakia, Dakya 14, 48, 49, 257, 258
 Dacya Ripensis (bölge) 49
 *Dadıg 133
 *Dag, *Dak 131-133
 Dagobert (kral) 277, 278
 Daik, Daiks 13, 17, 131-133
 Daikh 18, 131-133, 161
 Dalarna mıntıkası 121
 Dalmaçya 247, 249, 269
 Damaskios (kişi adı) 262
 Danastius (Dinyeper) 239
 Danimarka 110, 227
 Danişmendli Melik Gazi 137
 Dardanya (bölge) 49
 Daryal geçidi 27
 Deba (Doğu Anadolu'da yer) 27, 248
 Debrecen 99
 Dede Korkut 53, 112, 137, 142, 150,
 163, 197, 200, 227
 Deglat (Dicle) 27, 248
 de Groot 231
 de Guignes, Joseph 11, 18, 114, 152,
 186, 201, 209, 211, 268
 Delaware (ABD'de eyalet) 87
 Deliorman 49
 Demirkapı 29, 47, 79, 81, 82
 Demokles'in kılıcı 174
 Dengizikh, Dengizik, Dengisik 9, 11,
 22, 41-43, 45, 122, 126, 171-173,
 175, 202, 206, 207, 209, 210, 229,
 258
 Denzicis, Denzik ~ Dinzik 171-173
 deve 84-86
 Devletyar 147
 Devnya (Bulgaristan'da) 47

dırgak 176
 Dicle 27, 64, 72, 248
 Diemo vadisi 94
 Dilaçar, A. 173, 189
 Dillerin Şifresi - Dillerin Kökeni ve Türeyişi
 5, 157, 163
 Dimitrofça 47, 280
 Dintzic 171, 172
 Dinyeper 16, 23, 64, 90, 96, 218-221,
 233
 Dinyester 23, 24, 64, 69, 239
 Diokletyan(us) 44, 242
 Dionysios Thraks 164
 Dirmir (kavim) 196
 Diyarbakır 26-28, 53, 248, 268
 Dobruca 22, 29, 49, 151
 Dobruca Tatar Türkleri 151
 Doerfer, Gerhard 125, 134, 154, 231
 Doğu Gotları 23-25, 228, 270
 Doğu Roma 22, 24, 29, 31, 32, 34, 35,
 42, 44, 45, 48, 49, 52, 62, 72, 105,
 139, 146, 147, 157, 166, 170, 179,
 185, 189, 192, 216, 218, 243, 255,
 261, 262, 265, 268, 277
 Doğu Türkistan 74
 dokia ~ dohia 189
 Dola (Karaçaylarda boy) 212
 Dolj (Rumanya'da yer) 92
 Dolo, d'olo 212
 Don 15, 17, 21-24, 64, 69, 143, 238
 Donat, Donatus 30, 187, 215
 Dostmuhammed 145
 Dostmuhammedof 145
 dö Ginyi de Guignes'e bakınız
 Draç 86

- Drava 41
 Drecon, Dricca 80, 81
 Drina 48
 Dubrovica (Margus) 47
 Dugonics (kişi adı) 100
 Dulo ~ Dolo 211, 212
 Duloların maalesi 212
 Dundar 197
- dur topluluk eki 191-193, 195, 199, 201-204, 229
 Durazzo 87
 Durocatalaunum (Fransa'da) 37
 Durocortorum (Rheims) 36
 Durostorum (Silistire) 47, 266
 Durrës (Draç) 86
Dünya Tarihinin Ana Çizgileri 106
 Dyrrachium (Draç) 86
- E**
- Eberhard, Wolfram 51, 52, 74-76, 194
 Ebukir (Mısır'da) 13
 Eckhardt, Sándor 37, 120, 244, 248, 271
 Eckmann, Janos 19, 125
 Edda 121
 Ede-balı 180
 Edekon 34, 35, 79, 80, 99, 127, 167, 169, 179-181, 225, 228
 Edgü Togrıl 198
 *Edika 181
 Edirne 24, 25, 44, 48, 88, 89, 223, 240, 246
 Edumereştii (Moldova'da) 196
 Efes 28, 98, 248
 Efesli Yani 27, 28, 248
Efsanede ve Kahramanlık Destanlarında Attila 120
 Ege 242
 Egorov, V. T. 200
 Eğil 27, 28, 248
 Eğilli İovanna 27, 28
eğri kılıç 63
 Einfisch (Anniviers) 94
 El - basgan 138
 *elig ~ eleg 167-170
 Ellak, Ellac 9, 41, 43, 99, 127, 166-171, 175, 177
emen, âmân 199, 200
 Emençur, Emnetzur (Hun boyu) 199, 201, 258
 Endimer (Çuvaş kişi adı) 200
 Ens ırmağı 101
 Enüg, Enük 182
- Enver Paşa 85
 Er - moncuk 155
 Erdel 49
eren 174, 176, 208
ergek 174-176
 Ergenekon 118
 Erich ~ Erik 226, 228
 Erimi (kavim) 18
ärk, ärk Türk 226, 228
 Erka, Erkia (Kreka'nın değişkenleri) 120, 161, 162
erman 228
 Ermanerich, Ermanerik 23, 65, 195, 224, 228
 Ermeni 28, 237, 265, 278
 Ermenistan 26
 Ermenrichus 238-239
 Ermes (ilah) 151
 Ermi (kavim) 18
 Ernek 9, 126, 127, 41-43, 127, 151, 173-176, 201, 202, 230
erngek 127, 173-176
 Ernye (kişi adı) 173
 Ernyec (kişi adı) 127
 Eroğul 122
 Erol 11, 18, 122, 159
 Ertuğrul Bey 197
 Erzincan 148
 Esca, Escam 80, 81, 144
 Ese-balı 180
 Esin, Emel 76, 156, 235
 Eskam 9, 75, 144-147, 176
 Eski İstanbul 49, 232

Eski Kuzey Şiiri Antolojisi 271
 Esla, Esclas 99, 167, 169, 178
 Esperih 211
 Estler (kavim) 259
 Eş 144, 145
 Eş Muhambet 145
 Eşmuhammed 145
 Eşmurad 145
 Etel-laka (yer adı) 99
 Ethele (Attila) 160
 Etzel 46, 120, 121, 155, 160, 161, 229
 Etzelburg 46, 120, 172, 229

Fairy Mythology (yapıt adı) 122
 Farsça 48, 145
 Fatih (semt) 45
 Fatih (Sultan Mehmet) 48
 Feher, Geza 132, 199, 202, 203
 Feyzioglu, Basir 235
 Fırat 27, 64, 72, 133
 Fırat vadisi 27
fil 86
 Filibe 34, 47
 Filimer (Germen adı) 136, 249
 Filippi - Neapolis 87
 Filistin 136, 277

Gadarius (Got kişi adı) 249
 Gaerleon (Galler'de yer) 78, 92
 Gagavuz 92
 Gagavuzca 222
 Gal (halk) 36, 98
 Galatya 27
 Galler 78, 92
 Gallia 94, 259
 Galya 35, 36, 38-40, 61, 105, 110, 117,
 181, 251, 254, 259-261, 267
 Ganj nehri 69
 Garan (Macaristan'da yer) 100
 Gárdonyi, Gezá (yazar) 117
 Gavdentiys (Aetyüs'ün babası, general)
 266

eu-ta ~ ao-t'ot ~ ou-t'ou 46, 231
 Euagrios (yazar) 261
 Eugenius (yazar) 26
 Eusebius Sophronius Hieronymus
 (yazar) 27, 269
 Eustathius Epiphaniensis (yazar) 260
 Evdoksiyus (Galyalı kişi) 35
 Evfrat (Karasu) 27, 248
 Evliya Ata 83
 Evliya Çelebi 48, 146
 Evrikus (kişi adı) 252

F

Finli 107
 Fischer, Anton Karl (profesör) 95
flagellum Dei 114, 116
Flores Historianum (yapıt adı) 102
 Fossatissii (boy) 75, 215
 Frank 35, 38, 252, 271, 277
 Fransa 32, 36, 91, 93, 95, 96, 98, 99,
 110, 117, 221, 233, 280
 Fransız, Fransızca 93, 95, 96, 114, 115,
 117, 120, 122, 232, 234
 Fredegarius (yazar) 277
 Friedrich (Got kralı) 252
 Fritigern (Got şefi) 24

G

Gayja dağı 27, 248
 Gaynas (Got isyancısı) 29, 44
 Gedikli, Mustafa 107
 Gedikli, Yusuf *pek çok yerde*
 Geiserik, Geiserik (Vandal kralı) 35,
 226, 251
 Gelibolu 33, 48, 83, 105
 Geloni (kavim) 69, 214, 215
 Geneviève, Genoeva (azize) 36, 116, 259
 Gepid, Gepidler 41, 225, 276
 Gerasus (Prut ırmağı) 240
 Germanerik 23
 Germania 112
 Germen, German 24, 38, 41, 74, 110,
 120, 122, 128, 136, 154, 155, 161,

- 162, 179, 181, 190, 209, 223, 224, 227-229, 252, 267, 271, 276
- Germence 24, 120, 147, 160-163, 181, 188, 189, 229
- Geta (kavim adı) 13, 14
- Getica* (yapıt adı) 270
- Geza (Macar kralı) 100
- Geza Kuun 126, 166, 167
- Gigen (Bulgaristan'da kent) 47
- Gilas (Macar kişi adı) 212
- Gimpû, Uchida (Japon bilgini) 19
- Giresun 87
- Girkan (kavim adı) 16, 237
- gladio* 234
- gladius Huniscus* 63
- Glikerus (Roma imparatoru) 45
- Golden, Peter B. 20, 22, 26, 55, 126, 136, 138, 140, 143, 162, 166, 173, 184, 190-191, 196-198, 200, 206-207, 213, 217
- Gombocz 196
- Gostivar 219
- Got, Gotlar 8, 22-25, 28-31, 44, 51, 74, 88, 110, 121, 128, 134, 136, 157, 186, 187, 190, 224, 225, 228, 237, 240, 242, 265, 267, 270, 271, 273
- Got - Roma savaşı 88
- Gotça 24, 127, 154, 160, 161, 177, 186, 189, 225
- göçebe ekonomisi 71
- göçebe yaşam tarzı 61
- göçebeler yerleşik uygarlıkları neden yıkmaz 72
- Gökoğuz 223
- Göktürk 5, 141, 173, 280
- Gökyay, O. Ş. 84, 197
- gömüden önce yemek şöleni 53
- Görelle 87
- görekli Tanrı* 163
- Gratyanus (Roma imparatoru) 44
- Gregoire de Tours kroniği 259
- Grek, Grekler, Grekçe *pek çok yerde*
- Greuthungi (Germen boyu) 239
- Grimenze (yer adı) 94
- Grimoald (Lombard kralı) 278
- Guboğlu, Mihail (Rumanyalı Gagavuz Türkü) 92, 112
- Gumilev, Lev Nikolayeviç 16, 18, 21-23, 33, 41, 60, 61, 75, 91, 116, 130, 202, 206, 209, 210, 232, 266, 267
- Gun (Hun) 22
- Gondikar, Gundubar, Gunducarius (Burgund kralı) 36, 227, 249
- Gündüz, Ramazan 87, 88
- Gürcü 21
- Gürpınar, Hüseyin Rahmi 145

H

- Habeşli 244
- Hadrianopolis (Edirne) 48, 241
- Haemus (Balkan dağları) 48
- Haimburg (Avusturya'da) 101
- Hainault vilayeti 102
- Hajek, A. (kişi adı) 47, 49
- Hakas, Hakaşlar 141, 142, 144, 152, 184, 192
- Hakas Türkçesi 184
- Hakasça 141, 184, 185, 192
- Hal-land (İsveç'te) 102
- Halani kavmi (Alanlar) 69
- Haliurunnas (büyücü kadınlar) 249
- Hammer (tarihçi) 11
- Hamsun, Knut (yazar) 227
- Han dönemi 155
- Hanzit (yer adı) 27, 248
- Haratum* (Çuvaşistan'da yer adı) 143
- Harun peygamber 196
- Harzem 156
- Harzemşah 135
- Haseki Kadın sokağı 29, 44
- Haussig, H. W. 126, 171
- Hazar (Türkleri) 13, 23, 40, 209, 213, 237
- Heftalit 15, 16, 21

- Helkhe (Kreka'nın değişkeni) 120
 Helsinki 90
 Helvetya (İsviçre) 36
 Henning (Walter Bruno, dilci) 12, 213
herbistag, herbst 235
 Herin vadisi (İsviçre'de) 94
 Herkhe, Herkya (Kreka'nın değişkenleri)
 120, 161, 162
 Hermanerich 23
 Hermundur (kavim) 229
 Hernac (Ernek) 126, 127, 173
 Herodot 69, 89, 214, 215, 266
 Herold (kişi adı) 122
 Hettel (Attila) 120
 Hezri, Nebi 118
 Hırsova 32, 48
 Hırvatistan 47, 279, 280
 Hieronymos (kişi adı) 246
 Himmerith (kişi adı) 252
 Hindistan 69
 Hisarlıdağ savaşı 56
 Hiung-nu (Hun) 12, 17, 126, 130
 Hlod (kişi adı) 271, 275
 Hodgkin, Thomas 182, 183
 Hollanda 102
 Honorya 35, 62
 Honoryus 30, 45
horde 231, 232
hordı 184
 Hormidak 99, 167, 170, 186
 Hristiyan 30, 122, 166, 187, 197, 200
 Hsin T'ang-shu 194
 Hugnia 244
 Huhanye 14
 Huldin 150, 151
 Humber nehri 102
 Humli 271, 274
 Hun, Hunlar *pek çok yerde*
 Hun - Alan çatışması 22
 Hun - Bulgar 56, 78, 131
 Hun - Türk yer adları 97
 Hun arkeolojik eserleri 91
 Hun dağı 101
 Hun devlet öğretisi 9, 59, 60
 Hun kurdu 179, 225
 Hun kültür ve uygarlığı 65
 Hun memleketi 101
 Hun ormanı 100, 102
 Hun savaş öğretisi ve stratejisi 61
 Hun Savaşçılarının Türküsü 8
 Hun silah teknolojisi 63
 Hun Türkçesi 8-10, 12, 14, 46, 96, 99,
 129, 131, 132, 134, 142, 146, 147,
 167, 169, 190, 219, 221, 229, 231
 Hun türü kılıç 63
 Hun yatağı 101
 Hun-Alan etkileşmesi 224
 Hun-Got etkileşmesi 224
 Hunalant (Hun memleketi) 101
 Hunalic (Bulgaristan'da yer) 101
 Hunburg (Avusturya'da) 101
 Hunca 46, 134, 138, 149, 161, 171, 179,
 181, 220-223, 229, 231
 Huncuk 225
 Huneberg 102
 Hunedoara (Rumanya'da) 46, 81, 82
 Hunenbette (Hun yatağı) 101
 Hunerich, Hunerih 128, 226, 228
 Hunestad (İsveç'te yer) 102
 Hunfeld (Almanya'da yer) 101
 Hunigasius (Onegesius) 151, 181
 Hunila 128, 225, 226
 Hunimund 23, 128, 224-226
 Hunlarda giyim kuşam 75
 Hunlarda halk müziği 77
 Hunlarda iktisat 73
 Hunlarda tarım 74
 Hunlarda ticaret 74
 Hunlarda yargı 77
 Hunların batı uygarlığına katkıları 77
 Hunların dış politikası 62
 Hunların İsviçre'deki torunları 93, 98
 Hunların Türklüğü 7, 9
 Hunlu 101, 102
 Hunna (kişi adı) 263
 Hunnebed (yer adı) 102
 Hunneburg (Hun kalesi) 100
 Hunneschans (Hollanda'da yer adı) 102

Hunneshal (İsveç'te yer adı) 102
 Hunni ~ Khuni ~ Unni 219
 Hunnia 101
 Hunnis villa 100
 Hunnivar, Hunni-var 9, 42, 46, 82, 218,
 219, 221, 222, 231
 Hunnopolis 100
 Hunogur 259
 Hunonia 102

Irk Bitig 194
 István Vásary *Vásary'ye bakımız*

İber yarımadası 38
ibi 211
 İbni Fazlan 193
 İbni Mühenna 140
 içki protokolü 56
 İdil 15-24, 46, 60, 64, 74, 105, 121, 130,
 133, 135, 161, 190, 200, 217, 229
idişçi başı 57
 İdomer 196
 İğdeliöz 221
 İkh 161
il 138, 139, 166-170, 194, 251
 İl - basar 138
 İl - basmış Tegin 138
 İläk, İlek 127, 166, 257
 İldiko 110, 111
ilerleyici ünlü göçüşmesi 160, 164, 165, 211
 İlhan, Attila 116
 İlhanlılar 138
ilig ~ ilik 126, 166-168, 170
 İlig-er, İliger 126, 166, 170
ilkidin, ilkidünü 141
 İlleria, İllirya, İllyria 211, 249, 257, 258,
 269
İ-lo-ho 194
 İm Fang (İsviçre'de yer adı) 94
 İmen, İmender (Çuvaş kişi adları) 200
İmparatorluk Savaşları 86
 İnan, Abdülkadir 53-55, 112, 146, 212

Hunsdorf 100
 Hunsdogen 102
 Hunsruck 101
 Hunsu 53
 Hunwulf (Hun kurdu) 179, 225
 Hünefosse 102
 Hüseyin Cahid (Yalçın) 11, 18
 Hüseyin Cavid 118

I

Iulius Alpleri 242

İ

İnciciyan, P. L. 47, 48, 101, 278
İncil 269
 İndus 72
İnel 173
 İngiliz 83, 106, 120, 122
 İngiliz - Saksonlar 120
 İngiliz milletler topluluğu 83
 İngilizce 125, 232, 269
 İngiltere 78, 102
 İnn ırmağı 101
 İnönü 141
 İoannes (gasıpçı tiran) 31
 İran 16, 26
 İrçük 126
irkin (san) 174, 175
 İrnek, İrnik' 99, 126, 167, 169, 173,
 198, 258
 İrnek - bay 173
 İrşeve 79
 İrtiş 64, 74
 İskandinav(ya) 93, 120-122, 177, 227
 İskani vilayetleri 102
 İskender 244
 İskenderiye 13, 262, 265
 İsker 49, 201, 258
 İskit 13, 14, 23, 24, 31-33, 69, 75, 92,
 139, 147, 149, 190, 213, 216, 246,
 249-250, 266

İskitya 49, 89, 90, 210, 230, 245, 247,
250, 257, 258
İslami, İslamiyet 92, 146, 147, 159
İstanbul *pek çok yerde*
İstanbul Teknik Üniversitesi 235
İstemi Kağan 52, 128, 161
İstros 89, 90, 214
İsveç 93, 100, 102, 121, 122, 209, 227
İsviçre 36, 49, 50, 91, 93, 95, 98
İşmeşmed İnak 145
İşmeşmed Töre 145
İşmembet b. Devletberdi 145
İşmurad 145

İşmurzin Evhadi 145
İtalya, İtalyanca 8, 30, 38-40, 49, 50, 61,
63, 93-96, 99, 105, 110, 232, 246,
251, 262-264, 266, 268, 270, 276-
279, 281
İtamar, İtemir (kişi adı) 196
İtili (Attila) 121
İtamar (boy) 21, 190, 191, 195
İulus (kişi adı) 240
İzlanda 121, 122
İzmir 28, 64, 118
İzmit 44, 56

J

Japon 19
Jordanes *pek çok yerde*
Jovian (Roma imparatoru) 45
Ju-juan 20
Julian (Roma imparatoru) 45

Julyus Nepos (Roma imparatoru) 45
Jung (kavim adı) 76
Justa Grata Honorya (prenses) 35
Jüstinyen 56
Juthungi (kumandan adı) 26

K

Kadıköy 28
Kadusi (kavim adı) 16, 237
Kafesoğlu, İbrahim 22, 33, 35, 37, 41,
47, 48, 131, 136, 140, 153, 179, 180,
182, 185, 189, 204, 205, 207, 213,
217, 225
Kafkas 244
Kafkasoid 19
Kafkasya Hunları 10, 26
Kalarabka (Bulgaristan'da) 48
Kaliforniya 87
kam 127, 144-147
kamag, kamug 137, 149
kámon 188
Kampanya (ova adı) 36, 37
Kampus Mavriyakus 36, 37, 54, 56, 63,
91, 98, 105, 108, 251, 252, 261
Kandih 230
Kanopos (Mısır'da) 13
Kanuni 83
kapag, kapug, kapu 137, 149

Kara Arslan Melik 142
Kara Boğdan 196
Kara Budak 142
Kara Çoban 142
Kara Güne oğlu 142
Kara-ırmak 64
Kara Osman 142
Kara Toña, Kara Tonga 143
Kara Yusuf 142
Kara-tun 140
Karabağ atı 84
Karacaoğlan 150
Karaçay - Malkarca 138
Karaçaylar 212
Karadeniz 16, 23, 26, 42, 43, 48, 56, 62,
135, 207, 214, 224, 257, 277
Karadona (Çorum'da köy) 143
Karadonlar (Muğla'da köy) 143
Karadon (Zonguldak'ta) 143
Karadonlu dağı 143
Karadonu (Kastamonu'da köy) 143

- Karahanlılar 156, 166
 Karakoyunlu 52
 Karakız (kişi adı) 148
 Karanlık , Rafet 101
 Karaosmanoğlu, Yakup Kadri 106-107
 Karasu 27, 41, 48, 248
 Karaton 9, 21, 30, 43, 127, 140-144,
 176, 180
 Karnuntum 91, 92
 Károly Czeplédy 128
 Karpat, Karpatlar 29
 Kaspi (kavim) 16, 237
 Kaspi (Hazar denizi) 16, 237
 Kastamonu 143
 Kaşgarlı (Mahmut) 15, 133, 136, 137,
 139, 140, 144, 155, 159, 173, 174,
 176, 181, 208, 213, 219, 220, 228,
 235
 Katalanum 37, 91, 98
 Katunya ırmağı 84
 Kavala 87
kavimler göçü 20, 21, 44
 Kazak 14, 15, 17, 20, 54, 84, 145, 152,
 156, 177, 180, 182, 196, 223
 Kazak atları 84
 Kazakça 152, 177, 192, 194, 199, 200,
 210
 Kazakistan 14, 20, 92, 223
 Kazan hanlığı 23
 Kazan Tatar Türkçesi 152
 Kazanlı 145, 147
 Kegen (Peçenek başbuğu) 158
kekmen 228
kelgelmek 185
 Kelkal, Khelkal 42, 99, 167, 169, 185
 Kelt kabilesi 198
 Kemçik Cırgak yazıtı 181
 Kemek (Türk kavmi) 15,16, 21
 Kerkük Türkleri 53
 Kerson (Kırım) 259
 keten kıyafet 66, 75
 Kharáton 140
 Khoúnoi 12, 17, 130
 Khun 12, 19, 130, 131
kılıç 234
 Kılıçözü 221
kıncık 230
 Kıpçak Türkçesi 155, 176, 183, 185
 Kıpçakça 155, 176, 185, 235
 Kırgız 145, 152, 178, 192, 196, 197,
 209, 212
 Kırgız maalesi 212
 Kırgızca 192, 194, 197, 199, 209
 Kırgızistan 14, 159
 Kırkkale 221
 Kırım 70, 101, 178, 205, 218, 225
 Kırım hanlığı 23
 Kırklareli 222, 258
kırpıçağ 235
 Kırşehir 221
kızambuk 135
 Kızılırmak 72
 Kızılöz 221
 Kıztaşı (Fatih'te) 45
 Kil (Türk kavmi) 15, 16, 21
Kilise(ler) Tarihi (Zaharyas Retor'un yapı-
 tı) 269
Kilise Tarihi (Efesli Yani'nin yapıtı) 27,
 28, 248
 Kimer, Kimerler 13
 Kiril abecesi 173
 Kis-marton 100
 Kiş (Türk kavmi) 15, 16, 21
 Kiyev 220
 Kizimer (Çuvaş adı) 200
 Klaudios Ptolemaios *Batlamyus'a bakınız*
 Knud ~ Knut 227
knyaz 149
 Kocadon, Mehmet 143
koçngar (koçnar) 174
 Koçu, Reşat Ekrem 118, 180
Kodeks Kumanikus 218
 Konstanta 32, 47
 Konstantin Porfirogenetos 265
 Konstantius (Attila'nın iki yazmanı)
 107, 108
 Kopenhag 90
kordı 184

Korduk (Kuman kişi adı) 184
 koruyucu ruh 144
 Kosova 49
 Kostolac 47
 Koşay, Hamit Zübeyir 20, 198, 276-278
 Kotragos 140, 184
 Kourt-os 139
 Kovratos 140
 Kozanoğlu, Abdullah Ziya 118
 Kögmen dağı 228
 Kök-Türk 76
 Köprülü, Fuad 156, 167, 197, 198, 212
körglä 163
 Körtk (Attila'nın hanımefendisinin Türk-
 çe sanı) 9, 76, 99, 120, 127, 163,
 165-166, 175, 188
 Köroğlu 63
 Körös 82
körtlä, körträk 163
 Kreka, Kréka 9, 126, 127, 161-164, 188
 Krisafyus 35, 179
 Kroús 139
 Ktesifon 27
 Kudüs 27, 246
 Kula (Bulgaristan'da yer) 29
 Kuman, Kuman - Kıpçaklar 23, 59, 62,
 98, 103, 131, 159, 177, 196, 218,
 226
 Kumanca 184
 Kumluca 87
kun 12, 130, 131, 166, 167, 180, 218,
 219, 226, 228, 229
kuñcuy 163

Kund, Kunt 199, 227
 Kundur 199, 227, 229
 Kung 12, 130, 131
 Kunimund 225
 Kunovitsa 101
 Kunovo 101
Kuran-ı Kerim 146
kurdak 184
 Kuridak 140, 184
 Kuridakus 183
 Kürs, Kürs-os 139
 Kursık, Kursikh 26, 28, 43, 99, 127, 136,
 138-140, 167, 169, 185
kurt 27, 180, 184, 226, 227
 Kurt (san) 139
 Kurt (Kobrat) 211, 277, 278, 281
 Kurtak 184
 Kuruçam köyü 88
Kutadgu Bilig 62, 171, 185, 210
 Kuturgur 203
 Kuver 280, 281
 Kuybişev 135
 Kuzey Kafkasya Hunları 26
 Kuzey ve Güney Hunları 14
 Kuzey denizi 33, 110
 Küçük Teodosyus'a (*Küçük, İkinci*
ci) bakınız
 Kül İç Çor yazıtı 210
 Kültür Ocağı (vakıf) 117
kürdek ~ *kürtek* 184
 kürek kemiği falı 54
 Kür - Keçü mevkisi 84
 Kütahya 83, 218

L

La Cheppe (Fransa'da yer adı) 98
 Lagarimanus (kişi adı) 239
 Laidlaw, Ross (yazar) 117, 234
 Laponya 121
 Larrow (Fransız yazarı) 122
 Latin 11, 27, 28, 107, 150, 160, 177,
 181, 190, 212, 219, 231, 237, 245,
 249, 260, 263, 265, 269
 Latince *pek çok yerde*

Laudaricus, Lavdarikus 99, 127, 128,
 167, 169, 186, 226
 Lehistan 101
 Leo (Birinci, papa, 440-461) 40, 262
 Leon (Birinci, Doğu Roma imparatoru)
 42, 45, 267, 268
 Leon (İkinci, Doğu Roma imparatoru
) 45

- Libyus Severus (Batı Roma imparatoru) 45
- Ligeti, L. 19, 51, 125, 126, 231
- Ligürya 40
- Litoryus (Batı Roma generali) 32
- Litvanya 101
- Lizbon 90
- Loire vadisi 40
- Lom (ırmak) 201, 258
- Lombard 276-279
- Lo-yang (Çin başkenti) 12
- Luç (İsviçre'de yer) 94
- Lupus (Troyes piskoposu) 181, 260
- Lutetya (Paris) 36
- Lübliyana 90
- Lübnan 27
- Lüleburgaz 34, 48, 258
- M**
- Macar 19, 31, 98, 100, 107, 120, 123, 125, 128, 212, 219, 223, 278
- Macarca 46, 99, 120, 125, 171, 173, 199, 219, 222, 232, 280
- Macaristan 8, 14, 25, 31, 47, 82, 91, 92, 95, 96, 99, 100, 123, 159, 177, 184, 196, 219, 222-223, 258, 263, 276-278, 280
- Maenchen - Helfen 125, 126, 184
- Maetotis (Mayotis) 243, 244, 250
- Maestrich 260
- Main 31, 249
- Mainz 36, 91, 92
- Majoryanus (Batı Roma imparatoru) 45
- Makartet 91
- Makedon 128, 281
- Makedonya 8, 241, 247, 280-281
- Maksiminus (Doğu Roma elçisi) 265
- Maksimyanus (Batı Roma imparatoru) 44
- Malatya 156, 218
- Malazgirt 64
- Mama 32, 48, 147-150
- Mama Hatun 148, 150
- Mamak, Mamık 150
- Mamalu 150
- Manas destanı 55, 192
- Manastır 280
- Mani 166
- Mantova 40, 276, 279
- Maraton 86
- Marcellinus Comes (Marselinus Komes) 41, 150, 171-172, 249, 263, 269
- Marcianapolis 47, 49
- Marcus Aurelius 13
- Mardlar (kavim) 16, 217
- Margus 21, 31-33, 47, 56, 74, 81, 105, 146, 147, 187
- Markianus (Doğu roma imparatoru) 35, 45, 111, 255, 265
- Markuart (Jozef) 126, 191, 193, 202
- Markus Antonyus 86
- Marne 37, 267
- Maros (ırmak) 82
- Mars 29, 66, 71, 211
- Marselinus *Ammianus Marcellinus'a bakınız*
- Mars kalesi 211
- Martis 29, 105, 257
- Masaget , Massaget, Massagetae 13, 68, 244
- Maunak kırları 252
- Mavritan kralı 63
- Mayotis (Maeotis) 109, 110
- McGovern 216
- Mecitözü 221
- Media 70
- medos, medus* 188
- Mehedinti (Rumanya'da yer) 92
- Meisterlein (yazar) 94
- Mekke 145
- Melankhlenos (kavim) 69, 89, 214
- Memlük - Türk 137
- Menandros 131-133
- Mengü Han 55
- Menşiye (Mısır'da) 13

merkeziyetçi, merkezkaç 59-61
 Mete 12, 73
 Mettis 36
 Metz 36, 37
 Mezopotamya 26, 27
 Mımıkov (kişi adı) 150
 Mıntaş 137
 Mısır 30, 85, 133
 Midilli 269
 Mielke, Thomas R. P. (yazar) 117
 Miferket (Doğu Anadolu'da yer) 27, 248
 Milano 39, 40, 50, 276
 Milliyet gazetesi 95
milyon taşı 90
 Mincio 40
 Minsk 90
 Modaris (kişi adı) 99, 167, 170, 187
 Moesia 29, 47-49, 108, 230, 258
 Moğol, Moğul 19, 96, 118, 126
 Moğolca 126, 134, 162
 Moğolistan 62, 91, 221
 Moğolsu 19
 Moldava 91
 Molla Devletyar Aysarioğlu 147
 Mommsen, Theodor 112, 198, 269, 270
 Monako 90
 Moncuk 156
 Moncuk Böri 156

Moncukoğlu 156
monçuk 155
 Mongoloid 19, 96
 Morava 47
 Moravcsik, Moravçik 13, 18, 131, 135,
 136, 138-140, 144, 146, 148, 150-
 155, 157, 158, 160-162, 164, 166,
 17, -171, 173, 177-179, 181, 183-
 188, 190, 194-196, 198, 202, 205-
 207, 212, 230
 Moses Kalankatlı 200
 Moskova 145, 210
 Mozya 29, 47-49, 108, 210, 230
 Muğla 143
 Muhammedyar 147
muncuk 112, 126, 156, 233,
 Muncuk (Harzem'de kişi) 157
 Muncuk (Attila'nın babası) 34, 257
mund 225
 Munduk (Attila'nın babası) 31, 43, 127,
 155
 Munderichus (Germen kumandanı) 239
 Mundiukhos, Mundzucus 99, 126, 155,
 167, 169
 Mura suyu (Macaristan'da) 100
 Muratçalı köyü (Edirne'de) 88
 Mureş 46
 Musa Carullah Bigi 145

N

Nagiseksos 92
 Naissus (Niş) 34, 47
 Nam oymağı (Yakutlarda) 150
 Nancy 37
 Narbonne 32
National Geography 86, 111, 208
 Natisa, Natisso (ırmak) 39
 Nato kalesi 41
 Neagoe, Manole 39, 55-56, 105, 108,
 115, 189, 266, 268
 Neckar (yer adı) 31
 Nedao, Nedava, Netad (ırmak) 41-43,
 218, 257

Nemeth, Gyula 13, 19, 41, 125-127, 144,
 146, 153-155, 157, 160-162, 166,
 167, 171-173, 175, 179, 186, 188,
 189, 213
 Nervii (kavim adı) 69, 214
 Nevaî (Alişir) 210
Neysınıl Ciyagrıfi 86, 111, 208
 Nibelungen, Nibelungenlied 32, 120,
 122, 151
 Niğbolu 47, 101
 Nikeferos Kallistos Hantopulos (yazar)
 150
 Niketas Honiyates (tarihçi) 97
 Nil 13, 72

Nis 95, 221, 233
 Niş (Naissus) 34, 47, 79
 Nobel ödülü 227
 Noin Ula 91
 Norik (bölge) 49

Norveç 93, 100, 102, 121, 122, 209, 227
 Novae (Ziştovi) 29, 47
 Nové Zamky 99
 Novi Sad 82, 280
 Nürenberg *Kronikası* 94

O

obartmak 153
 Obdor Ostyakları 207
 Obi ırmağı 91
 Odoakr, Odovacer 35, 179, 225
 Oebarsios, Oibarsios, Oybarsios 43, 99,
 126, 153, 167, 169
 Oescus (şehir) 47
 Ogle (şehir) 39
 Ogur, Ogurlar 20, 21, 74, 204-207, 215,
 217
 Ogurca 207
 Oğuz 14, 18, 39, 52, 118, 193, 194, 205,
 206, 268
 Oğuz, Yunus 118
oktalmak 151
 Oktar 31, 32, 43, 99, 105, 120, 151, 152,
 167, 169, 186
 Olibrus 45
 Olimpiyodoros 21, 30, 140, 187
 Olt ırmağı 29
 Oltenya 49, 92
 Oltinsur-oi (boy adı) 202
 Omurtak Han 212
 Onegessius, Onegesysus 33, 55, 78, 81,
 115, 181-183
 Onogundur-oi 131
 Onogur 74, 205, 217
 Onooulf 179, 225
 Optaris 186
or 46, 96, 218-221, 230, 232
 Oradea 82
 Orazje 47

Or dağı 96
Ordo, ordu 36, 89, 135, 149, 158, 178,
 181, 231, 232, 252, 253
 Orenburg 221
 Orestes 34, 107, 108
 Orhan 128, 192
 Orkapı 218
 Orkun, Hüseyin Namık 41, 93, 95, 179,
 183, 185, 187, 201, 203, 210, 213,
 267
 Orkun ırmağı 221
 Orkun yazıtları 139, 166, 167, 169, 178,
 191, 193
 Orlean 36, 37, 119
 Orosius, Orosyus 150, 245, 249
 Orşova 79
 Or ırmağı 221
 Orta Asya 14, 62, 156
 Ortadoğu 26, 27, 138
 Osem (şehir) 47
 Osmanlı, Osmanlılar 11, 19, 23, 28, 29,
 46-49, 79, 98, 101, 103, 128, 136,
 137, 141, 156, 221, 222, 233, 278
 Osmanlıca 183, 222, 227
 Ostrogot, Ostrogotlar 23, 24, 41, 42,
 135, 186, 218, 224
ot 115, 122
 Otman, Otmanlı 128, 221
 Oualips 188
 Oultisur-oi (boy) 202
 Ounnoi 12, 16, 130, 237

Ö

Öcal, Fatma Türkân 235
öğük 172
 Önasya 138

önegü ~ ünegü, önevü ~ ünevü 183
öñeş 182
öz 11, 21, 96, 133, 219-221, 234

Özbek 145
 Özdek, Refik 235
 Özi, Özig, Özü 64, 96, 220, 221

özük, özüük 220
öd 220

P

Padua (şehir) 39
 Palus - Maiotis 89
 Panion, Panyon 48, 265
 Pannonia, Panonya 25, 26, 30, 31, 41,
 42, 47, 210, 249, 257, 258, 267,
 276-278
 Panonya Prima 31
 Paris 36, 37, 93, 115, 116, 119, 259
 Pasarofça 47
patriciene 106
 Patzinakon 14
 Paulus Diaconus 276, 278, 279
 Pavia, Pavya (şehir) 40, 276
 Payan, Payanton 141, 142
 Peçenek 18, 98, 103, 158, 196
 Peiso (göl adı) 222
 Pekar Gyula (yazar) 95
 Pellina (vadi) 94
 Pentapolis 277-279
 Periegetes, Perigetes 12, 15, 20, 130,
 237
 Perinthus (Marmara Ereğlisi) 241
 Pers 26, 27, 59, 70, 86, 268
 Petronyus Maksimus (Batı Roma impa-
 ratoru) 26, 45
 Peyami Safa 118
 Phippopolis (Filibe) 241
 Pınar, Saffettin 119, 152, 177
pidä, pittı 207
 Piemont, Piyemonte 93, 94
 Pisa 30
 Placidia (Batı Roma imparatoriçesi) 267

Platon 179
 Plattensee (göl adı) 222
 Plintas, Plinthas 31, 99, 167, 170, 187
 Plovdiv 47
 Po (ırmak) 39, 40
 Poeta Saxo (yapıt) 263
 Polinezya dili 235
 Polonya 91
 Pomeranya 121
 Pontus 242, 259
 Porogs (Dinyeper çağlayanları) 220
 Porsuk, Porsuk çayı 208
porta 165
 Powers, Ken ve Marcia 87
 Požarevac 47
 Preslav 34, 47, 49
 Progenitor, prögressus 165
 Priscus, Priskos *pek çok yerde*
 Pritchard (İngiliz tarihçisi) 122
 Priştine 90
 Pritsak, Omeļjan 125, 126, 134, 154,
 157, 171, 178, 185, 199, 202
prün 165
 Procopius, Prokopyus 186, 192, 218,
 239
 Prosper Tiro (yazar) 248, 249, 261, 262
 Prut 24, 64, 240
 psikolojik savaş 25
 Psöde Zaharya Retor 196
purş 208
 Prusyalı 121

R

Rabinus, Nils (İsveçli tarihçi) 121
 Radagais (Got kralı) 29
 Radloff, Wilhelm 53-55, 84, 159
 Ragnaris (kişi adı) 207

Rasonyi, L. 62, 77, 125, 137, 159-161,
 171, 177, 182, 184, 196, 198, 278,
 280
 Rataria, Ratarya (bölge) 49
 Ratya (yer) 26

Ravenna 30, 40, 248, 277-279
 Razgrad 48
 Reims 37
 Réka, Rekan (Kreka'nın çeşitlemeleri)
 126, 127, 162
 Ren, Rhen (ırmak) 31, 36, 151, 233,
 249, 260, 261
Res Gestae 268
 Reşita (Rumanya'da kent) 82
 Retimer (kişi adı) 252
Retorik Araştırmalar ve Mektuplar 265
 Retya (İsviçre'de bölge) 50
 Rheims 36
 Ron, Rhon (ırmak) 93-95, 233
 Rıza Nur 95, 96, 221, 233
 Rika çayı 99
 Rika ormanı 99
 Ripariolen (kavim adı) 252
 Rivaz (rahip) 94
 Rize 206
 Róilas (Rua) 154
 Roksolan (kavim) 16

Roma *pek çok yerde*
 Roma tapınağı 268
Roma Tarihi 23, 268
 Romalı 8, 29, 32, 61, 67, 78, 92, 106,
 108, 128, 187, 242, 246, 266, 267,
 269
 Romulus Avgustulus 45
 Rua, Ruga, Rugila, Roúgas (Hun kralı)
 11, 21, 31, 43, 99, 126-128, 153,
 154, 167, 169, 178, 187, 226, 248,
 267
 Rubruk, William 55
 Rug, Rugi, Rugier (Germen kavmi) 258
 Rum 164
 Ruman 39, 115, 189, 219
 Rumanya 26, 29, 42, 46, 48, 49, 81, 82,
 91, 92, 123
 Runciman, S. Hon. 116, 277
 Rus 22, 23, 116, 156
 Rustikus (Attila'nın yazmanlarından)
 108
 Rusya 91, 145, 147, 216

S

saban 67, 70, 74
 Sabar 17, 135, 152, 166, 170, 209, 211,
 270
 Sabir, Sabiroi 17, 18, 259, 266
 Sadagari (kavim adı) 210, 211, 257
saga 121
 Saint György köyü 100
 Sakıp Sabancı müzesi 155
 Sakromontisi 75, 215
 Salgur 206
 Samsun 85, 107
 Sangibanus, Sangibus 253, 260
 Saphraks (Got şefi) 23, 25
 Saracen 242
 Saragur 74, 203, 205, 206, 216, 217
 Saraybosna 90
 Sarı ırmağı 64
 Sarıtaş, Osman 53
 Sari (boy adı) 257
 Sarmat, Sarmatlar 14, 224, 252, 258

Sarmatça 210
 Sarmatian 257
 Satagar, Satagairya 42, 210, 211
 Satılmış 148
 Sauromatae kavmi 69
 Sava 41, 47, 280
 Savaş arabalarıyla savunma hattı oluş-
 turmak 56
 Savur dağları 15
 Schutz, E. (yazar) 197
 Schuyler, Eugene 83
 Scotta, Skotta 99, 126, 167, 169, 182,
 183
 Scythia Minor 257
 Seged 82, 92
 Sekel 99
 Selanik 270
 Selçuk (Efes) 98
 Selçüklü 156
 Selim (şehzade) 83

- Semander, Semender 200, 211
 Semendire 47, 211
 Serdica, Serdika 34, 47, 241
 Seremseg 41
 Seres 69
 Sestos (Akbaş) 33, 48, 105
 Sevar (Tuna Bulgar hanı) 211
 Sevilla'lı İzidor (yazar) 244
 Seyhun 17, 64, 72
 Shī-ki 231
 Sırbistan 47-49, 82, 101, 108, 123, 211, 280
 Sırderya 17
 Sırpça 211, 280
 Sibirya 18, 20, 53-55, 74, 84, 119, 159, 184
Sibirya'dan 53-55, 84, 159
 Sicambria 46
 Siders, Sierras (İsviçre'de yer) 93-95
 Sidonyus Apollinaris 260
 Sigur (kişi adı) 122
 Silezya 91
 Sihirli Geyik efsanesi 110
 Silistire 32, 47, 48, 266
 Simmering 91, 92
 Singer, Itamar 196
 Singidunum (Belgrad) 33, 47, 258
 Sinopluoğlu, Behzat 118
 Sinor, Denis 12, 15-17, 19, 21, 25-27, 29-34, 40, 41, 43, 53, 57, 59, 65, 75, 110, 126, 130, 134, 151, 179, 187, 213, 215, 216, 225
 Sion (İsviçre'de yer) 94, 95
 Sirem 47
 Sirmium 33, 47, 82, 107, 258, 280
 Siyenbi 19
 Skald (halk öyküsü) 121
 Skandzae adası 249
 Skir (germen boyu) 179, 225, 228, 258
 Skitya, Skythia 89, 112
 Slav 223, 263, 280
 Slavca 149, 189, 222
 Slav kroniği 263
 Slovak 18, 91
 Slovakya 91
 Sloven 18
 Slovenya 39, 269, 280
 Smederovo 47, 211
 Smo-land (İsveç'te) 122, 209
 Sofya 34, 47, 49, 79, 90, 186
 Sokrates (tarihçi) 152, 246
 Sokullu Mehmet Paşa 83
 Solnok 82
 Somogy (Macaristan'da) 99, 100
 Somo-land (İsveç'te) 122, 209
 Sopron ili 100
 Sorosgus (kavim) 216, 217
 Sozomen (tarihçi) 29
 Speyer (Almanya'da kent) 36
 Sremska Mitrovica 47, 82, 280
 St. Jan (İsviçre'de yer) 94
 Stendhal (Fransız romancısı) 96
 Stilico (Batı Romalı general) 29
 Stockholm 121
 Strabon 150
strava 53, 113, 126, 189, 257
 Strazburg 36, 99
 Sucideva (Rumanya'da yer) 92
 Sueb - Kuad (kavim) 258
 Sultanahmet 42, 90
sungur 197, 198, 212
 Suomi-land (İsveç'te) 122, 209
 Suptar 99, 152, 167, 169, 186
 Sur (Lübnan'da kent) 27
 Suriye 27, 136
 Süleymaniye 117
 Sümer, Faruk 52, 137, 138, 143, 167, 168, 170, 192
 Süryanca 205, 269
 Süryani 26-28, 56, 237, 247, 265
 Süryani Mihail 56
 Szász, B. 189, 204, 205

Ş

Şakir Muhammedyaref 147

Şalon, Şalon sür Mari 37, 91, 267

Şam 90, 262, 265
 Şan Kızı yapma destanı 200
 Şapolyo, Enver Behnan 118
 Şarılman 63, 93, 122, 209, 276
 Şavun 116
 şaz Türkçesi 96
 Şehzadebaşı 44

Şelaleler bölgesi (Dinyeper'de) 220
 Şimşek pansiyonu 87
 Şine Usu yazıtı 55
 Şmo-land (İsveç'te) 102
 Şor Türkleri 152, 176, 182
 Şorca 176, 182
 Şuşanik'e İşkence Edilmesi (Gürcü eseri) 21

T

tabou 235
tadgun 133
tagı (Equus prjevalski) 62
 Taifali (yer adı) 240
 Taliş 5, 15, 16, 21
talım 194
 Tanais, Tanaites 17, 238, 244-245
 Tanrı 111, 114, 116, 117, 144, 163, 212, 234, 235, 244, 259, 260, 262
Tanrı'nın Kılıcı Attila 117, 234
 Tanrı'nın kılıcı 114, 116, 244
Tanrı'nın Kılıcı Attila (iki ayrı yapıt) 117
 Tanseli, Naci 118
 Tapar (Türk kişi adı) 139
 Tapir (kavim adı) 16, 237
 Tarbağatay dağları 15
Tarihte ve Bugün Şamanizm 55, 212
 Taryat yazıtı 55
 Taşkent 90
 Tatar 98, 103, 134, 140, 151, 152, 212, 233
 Tatar Türkçesi 134, 140, 152
 Tataristan 135, 159
 Tatulus (Batı Romalı kişi) 108
 Taurus (yer adı) 240, 242
 Tekin, Şinasi 166, 167, 172
 Tekin, Talat 131, 166, 167, 194, 211, 218, 232
 Tekirdağ 48, 265
 Tele (Türk kavmi) 20, 21
 Telengit, Telengit 15, 16, 21
 Teleğüt 16, 133, 152, 212
 Teleğüt Türkçesi 133, 212
 Teleğütçe 176
 Temes (ırmak) 82

Temeşvar 46, 82, 219
 Temir, Ahmet 53, 60
tenger 171
 Teodemir 136, 224
 Teodorik 38, 55, 270
 Teodosyus (Büyük, Birinci) 26, 44, 46, 92
 Teodosyus (Küçük, İkinci) 30, 33-35, 45
 Teofanes 262
 Tervel (Tuna Bulgar hanı) 211
 Tes yazıtı 55
Tevrat 196
 Thebai (kent) 13, 30
 Theodoros Cyrhus (yazar) 248
 Theodorik 251-254
 Theodorismus 254
 Theruingi (Germen kavmi) 239
 Thompson, Elizabeth 11, 126, 163, 179, 182, 187
 Thorismund 252-254
 Thun gölü 96
tırngak 176
 Ti (kavim) 15, 16, 21, 76
 Tibisia (ırmak) 80, 81
 Tiele, T'ie-le (Türk kavmi) 15, 16, 21, 76
 Tiflis 90
 Tıgas (ırmak) 80
tigin 173
 Timiş ~ Temiş (ırmak) 80
 Timok vadisi 49
Timur ve Oğulları 118
 Ting-ling (Türk kavmi) 5, 15, 16, 21
 Tiphesas (ırmak) 80
 Tiran (kent) 90
 Tisa, Tisza 81, 82

- Togan, Zeki Velidi 15, 17, 18, 97, 145, 147, 193
togrıl 198
 Tomaşek 126
 Tompson *Thompson'a bakınız*
 Tonga 143
 Tongern (kent adı) 259,260
 Tongra 198
 Tonosur (boy) 21, 190, 191, 196, 197, 212
ton uğıl 140
 Torismund 38
 Tournanch vadisi 94, 95
 Tozkoparan 109
 Tôles 15, 16, 21
 Trablusgarp 85
 Trabzon 85
 Trakya 24, 26, 29, 31, 42, 49, 240, 242, 247-248
 Transilvanya 49
 Traun (yer adı) 101
 Troyes 36,37, 40, 91, 115, 181, 260
TRT Belgesel 84, 86
 Trygetius (eski vali) 262
 Tsibritsa (ırmak) 48
 Tugra (dere) 95
tuğrul, tuğrul kuşu 138, 197-198, 212
 Tuğrul Bey 138
 Tuluz 32
tun, tun kıs 96, 140-143
 Tuna nehri 18, 21, 22, 24, 29, 31-34, 36, 41-43, 46-49, 64, 69, 79-82, 90, 97, 108, 135, 186, 190, 211, 214, 218, 220, 239, 240, 245, 246, 258, 262, 280
 Tuna Demirkapısı 29, 47, 79, 81, 82
 Tuncarsi 22, 190, 191, 197, 198, 212
tuncur 197
tunguç 140
 Tunsur-es (boy) 196
 Tunyukuk 142
 Turanlar 251
Turan (mecmua) 95
 Turan, Osman 166, 167, 214
Turan şiiri 118
 Turan taktiği 55, 62
 Turcilingarum (kavim) 121
 Turfan 74
 Turla (Dinyester) 24, 64
 Turmuş (Türk kişi adlarından) 139
 Turnaç (İsviçre'de vadi) 94, 95
turul, turul kuşu 197, 198,
 Tutrakan 48
 Tuva 144, 152
 Tuvaca 176
Türk pek çok yerde
 Türk - Ogur kavimleri 74
Türk Ansiklopedisi 21, 23, 47, 82, 153, 162, 206, 265-267
Türk Dili Belleten 125
Türk Dünyası Araştırmaları 10, 16, 21
 Türk sanatında ve edebiyatında Attila 118
Türkçe pek çok yerde
 Türkistan göçmenleri 218
 Türkiye 18, 40, 48, 56, 96, 98, 117, 118, 136, 137, 143, 160, 173, 198, 223
 Türkiye Türkleri 16, 136, 223
Türklük dergisi 121
 Türkmen 18, 19, 228
 Tvirem (Tuna Bulgar hanı) 211
 Tyrus (kent) 27

U

- Udvarhelyszék (yer adı) 99
ugan 14
uhlan 233
 Ukrayna 91, 125
 Ulan Batur 90
 Ulçındur, Ulçingur 200, 202, 203, 258
 Uldin 28, 29, 43, 44, 62, 99, 127, 150, 151, 167, 169, 179, 201, 202, 204
 Uldındur, Uldındur 151, 199, 201-205
 Uldis 127, 150, 188

Ulduz 29
 Ulkindur 200,201, 204, 205, 258
 Ulm 97
 Ultingur 200, 204, 205, 207
ultung 151, 203-205
 Ultzindur, Ulzingur 42, 200, 202, 203
 Unnogundur-oi 131
 Uptar 99, 152, 167, 170, 186
 Ural 131
 Urfa 26
urha 232
 Ursul (ırmak) 221

ünegeş 182
ünlü - ündeş göçüşmesi 165

urungu 154
 Usun (kavim) 15, 16, 21
 Uturgur 203
 Utus (ırmak) 47
 Uygur, Uygurca (Eski ve Yeni) *pek çok yerde*
 Uyvar 99, 219
 Uz (kavim) 98
 Uzindar 200, 201
 Uzun Firdevsî 136
 uzun saç bırakmak 56

Ü

Üsküp 47, 49, 90, 143

V

Váczy, Peter 24, 26, 27, 224, 225, 243, 245, 246, 255, 258, 259
 Vakfikebir 87
 Valamers 134
 Valamir 134-136, 218, 253, 258
 Valemir 41, 42
 Valens 24, 44, 88, 239, 241-243
 Valentinus (Göktürlere giden Doğu Roma elçisi) 189
 Valentinyanus (Birinci, Roma imparatoru) 45
 Valentinyanus (İkinci, Roma imparatoru) 26, 45
 Valentinyanus, Valentinianus, Valentin (Üçüncü, Roma imparatoru) 35, 40, 45, 251, 262, 267
 Vamberi (Vambery) 126, 151
 Vandal, Vandallar 35, 251
 -var eki 46, 218, 219, 232
var III 218
 Vardar vadisi 49
 Vardar ~ Virdar kabilesi 121, 209
 Vardar Türkleri 97
 Vargyas köyü 99
 Var (müstahkem mevki, Tuna deltası güneyinde) 218, 221

varoş 219, 230, 232
 Varşova 90
 Var (Dinyeper) 96, 219-221, 258
 Var nehri (Fransa'da) 95, 96, 221, 233
 Varukh 220
 Vasmer, Maks 210
 Väsary, Istvan (Vaşari, İştvan) 17, 36, 217
 Veluwe vilayeti 102
 Vend (Slav kavmi) 280
 Vendler 278-280
 Venedik 40, 238, 279
 Venetler 280
 Veneti Alpleri 242
 Vercorin (İsviçre'de yer) 94
 Verdi, Guiseppo 117
 Verona 39, 279
 Videmer (Doğu Gotları şefi) 253
 Vidimir (Germen adı) 136, 224
 Viderichus, Viderik (Doğu Gotları kralı) 23, 239
 Vidin 29, 47, 215
 Vidini (kavim) 69, 214, 215
 Viminacium 47
 Vincentius Bellovacensi (yazar) 243
 Vindonisa (İsviçre'de kent) 36

Viro (Alban katolikosu) 40
 Visove (İsviçre'de yer) 94
 Vit (ırmak) 201, 258
 Vithimir (Doğu Gotları kralı) 23, 25
 Viyana 90, 91, 101, 117

Vizigot, Vizigotlar 24, 38, 55, 114, 251,
 266
 Volga 46
 Voyvodina 82

W

Wallis (İsviçre'de yer) 93, 97
 Weissshorn (İsviçre'de yer) 94
 Wells, H. G. (tarihçi) 106, 107

Westmonast, Matthœi (yazar) 102
 Worms 32, 36
 Wu-sun 15, 16, 21, 74

Y

yağı 63
 Yağubasan 137, 156
 Yakut, Yakutlar 55, 144, 149, 150
 Yakutça 149
 Yakutsk 150
 Yarmuhammed 145
 yağrın 54
 Yarullah 145
 Yas (kavim) 15, 51-52
 yas alametleri 51
 Yaş antlaşması 221
 Yaşıl-ögüz 72
 yavuz 143
 Yavuz Selim (semt) 268
 Yavuz Sultan Selim 143
 Yayık ırmağı 13, 15-18, 20, 60, 64,
 131-133
 yazman 61, 115
 Yecüc Mecüc 26, 247
 Yedisu 15
 Yelboğa 137

yeniçeri 117, 164, 234
 Yeniköy 164
 Yeni Uygurca 141, 185, 194, 199
 Yesevî (dergi) 28, 93, 97, 98, 101, 178,
 180, 235, 237, 265, 276
 Yeşilirmak 72
 Yevropeus, D. P. 207
 Yıldız 29, 151
 Yıldıztepe 89
 yog 189
 Yom (dergi) 10, 14, 46, 96, 99, 229
 Yugoslovya 47
 Yunan 28, 60, 165, 177, 183, 237, 243,
 265
 Yunanca 12, 16, 116, 126, 130, 151, 157,
 159, 161-164, 177, 179, 181-183,
 205, 265, 277
 Yunanistan 30, 247
 Yunus Emre 52
 yurd 122
 Yüeban 15

Z

Zacharias Rhetor, Zaharyas Retor 205, 217,
 269
 Zagreb 90
 Zapolya (Macar kralı) 100
 Zaporoye 220
 Zemarkos (Göktürklere yollanan elçi)
 161
 Zenon (imparator) 45
 Zerkon 181

Zeynalov, Ferhat 19
 Zigetvar 83
 Ziştovi 29, 47
 Ziya Gökalp 118
 Zonguldak 143
 Zosimus (tarihçi) 150, 246
 Zupanja (Hırvatistan'da Türkçe asıllı
 kent adı) 280